

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נְפִלְאוֹת מְתוֹרֶתְךָ

נְפִלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

גיליון 1300

זהו דבר חשוב במיוחד לדור שלנו – יש קרע בעם,
ויש נביא שעומד ומכריז שהקרע הוא בגלל החטאים שלנו,
אבל צריך לומר לו שכבר מספיק והגיע הזמן לאחות את הקרעים
ולהביא את המשיח.

[מתוך השיעור 'סוד אחיה השילוני']

תזריע תשפ"ד

הגליון מוקדש לזכות החתן והכלה בנימין יהודה ודבורה לאה שי' בן-זמרה
לרגל בואם בברית הנישואין - א' ניסן תשפ"ד. שיהיה בןן עדיעד

תזריע ה'תשפ"ד

"אשה כי תזריע" 24

אבן עזרא
סדר הפרשיות ויצירת הולד

הסיפור החסידי 26

חתיכת אש בחדר הרב
ה'תורת חסד' מלובלין

מענות ותשובות 28

תשובות הרב לשואלים
צו השעה – שמחה במצוות ישוב הארץ
וילדים, חו"ל ועין הרע

פאָדור ג'עג'יכס
"טמא טמא יקרא" 29

רזי יספר לנו ספור מפלא על יהודי
שידע רק מלה אחת בלשון הקודש

מבנה ספר המדע 04

שיעור ברמב"ם היומי (ח"א)
התבוננות בסדר הלכות ספר המדע
במשנה תורה

בין אדם לעצמו 08

שיעור ברמב"ם היומי (ח"ב)
תשובה על מצוות שבין אדם למקום
מול בין אדם לחברו

סוד אחיה השילוני 13

כתר שם טוב אות קמג
עיון בדמותו של אחיה השילוני –
מורו של הבעש"ט

עבודה תמה 19

קבלת פנים לחתן וכלה
מעלת ר"ח ניסן וזוגיות

חק ההתחדשות וההתחלה 22

אהבת שלום
סוד המשכת הקדושה ויום הולדת חסידי

העלון מופק ע"י עמותת אוהבים להיות יהודים

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | עיצוב: דעה צלף | מערכת: הרב יוסף פלאי, בעז יעקבי ואיתיאל גלעד

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל ובכללם לקוראי עלון **נפלאות**. לפניכם גליון **לפרשת תזריע**, מלא בכל טוב כתמיד – שיעורים, התוועדויות וסיפורים חסידיים. **השבוע בגליון:** הגליון השבוע **גדוש שיעורים במיוחד**. החל משני חלקי שיעור הרמב"ם בחיק המשפחה, דרך **שיעור כתר שם טוב משבת האחרונה** וכלה בקבלת פנים לחתן וכלה עם תובנות חשובות לחיי הזוגיות.

שני השיעורים הראשונים הם שני חלקים (מתוך חמשה שהיו!) משיעור הרמב"ם השבועי. השיעור הראשון – **מבנה ספר המדע** – הוא **הקדמה מסכמת לכל ספר המדע** דרך התבוננות בשלשה מעגלים בסדר ההלכות שבו.

בשיעור השני – **בין אדם לעצמו** – פורש הרב **עיון בהלכות תשובה** ובחיוב לפייס חבר שנפגע, עיון ההופך **להתבוננות כללית ביותר במהותן של כל המצוות**. שימו לב ל**סימומ המתוק**, שמסביר שאלו שדואגים רק לצרכיהם הגשמיים, הם פשוט **יהודים מהזן שמהדר ב'מצוות שבין אדם לגופו'...**

השיעור השלישי – **סוד אחיה השילוני** – הוא **התבוננות רחבה ומיוחדת בדמותו של אחיה השילוני**, מורו של הבעל שם טוב. אחיה השילוני, הנדרש לנו כדי **לאחות את הקרע בעם**, נושא **מסר משיחי** עבורנו. התבוננות בפסוק מיוחד עליו מגלה כיצד כבר בדברי הימים **נרמז הקשר המיוחד שלו לבעל שם טוב**.

השיעור הרביעי, הקצרצר – **עבודה תמה** – הוא **'חיוך חסידי'** מתוך קבלת פנים לחתן שהתחתן ביום ירידת הגליון לדפוס עם בתו של חבר המערכת, איש האשכולות, מרביץ תורה לרבים, **הרב יוסף פלאי שליט"א**. יש בו מנהג טוב לכל זוג, **התבוננות בעניינו של חדש ניסן**, ורמז לבני הזוג שיכול לשרג את עבודת ה' של כל לומד ל"עבודה תמה" **מתוך אהבה**. השתא דאתינן להכי, **המערכת שולחת את ברכתה** – **ברכת מזל טוב מזל טוב** – לחבר המערכת הרב יוסף פלאי ולרב גדי בן זמרה, מותיקי התלמידים, לרגל בוא ילדיהם – בנימין יהודה ודבורה-לאה שי' – בברית הנישואין. שיהיה **בנין עדיעד** על יסודי התורה והמאור שבתורה. כאן המקום לציין את **כברת הדרך הארוכה** שעברנו עם הגיענו **לגליון 300!** גם אתם הננים מהדברים המתוקים והבהירים? זה הזמן **לחזק את תפוצת הגליון** בהקמת נקודת הפצה נוספת (וגם חתימה על **הוראת קבע** תעזור, כמובן). שלחו לנו הודעה **למייל שבגב הגליון** ואנחנו נחזור אליכם.

סדר הלימוד לשבוע פרשת מצורע הבעל"ט:

נ"ך יומי – ירמיהו פרקים י"טז; **משנה** – סוטה פרק א.

שיעור

שיעור ברמב"ם היומי (ח"א)

מבנה ספר המדע

קיצור מהלך השיעור

לכבוד סיום **ספר המדע** בלימוד הרמב"ם היומי נפתח שיעור הרמב"ם בהתבוננות במבנה **ההלכות** הכלולות בו. ההתבוננות כוללת שלשה מבנים: הראשון משתמש במושגי הקבלה העמוקים, וקושר את ההלכות לחיבור בין **שני פרצופי הכתר**, עתיק יומין ואריך אנפין. השני מקביל ל**יג** מדות הרחמים – שגם הן שייכות לכתר – והוא קרוב יותר לפשט; והשלישי הוא מבנה ב**סדר העבודה** של יהודי העוסק בתורה. גם למי שה'השכלה' בהתחלה קצת קשה עבורו – כדאי להחזיק מעמד ולהגיע לסוכריות ה'עבודה' שבסוף...

ספר הכתר

ספר המדע הוא הספר הראשון ב"יד החזקה" והוא כולל חמש הלכות: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה והלכות תשובה.

מהשם ספר המדע אפשר לחשוב שעיקר ענינו הוא ידיעה־שכל, אבל באמת שרשו במה שלמעלה מהשגת אנוש. הספר פותח בהלכות יסודי התורה העוסקות בעיקרי האמונה, שביסודה היא למעלה מטעם ודעת, ובהן מדבר הרמב"ם על ה' שידיעתו נבדלת מידיעתנו^א, ומסיים בהלכות תשובה, בהן דן הרמב"ם בידיעה

ובחירה ומסביר שהדבר הוא למעלה מהשגתנו^ב (הראב"ד טוען כנגדו בחריפות שעדיף לא לשאול שאלות שאי אפשר לענות עליהן, אך הרמב"ם בדווקא רוצה לכוון את דעתנו להכרה שיש מה שלמעלה ממנה).

אם כן, הספר פותח וגם מסיים במה שלמעלה מטעם ודעת, ומכאן ששרשו בכתר – על כן הוא הכתר־הכותרת של החיבור כולו – ומתאים להסביר את סדר הלכותיו על פי המדרגות של הכתר העליון:

התלבשות עתיק באריך

ראשית התיקון, המגלה את הכתר שלמעלה

נערך ע"י איתאל גלנדי. אור לכ"ד אד"ש תשפ"ד – כפ"ח.
א הלכות יסודי התורה פ"א ה"ט"ו.

ב הלכות תשובה פ"ה ה"ה.

האף-החטם של פרצוף הגלגלתא הוא המקור הראשון לחרון אף שנוצר בעולם על ידי חטא עבודה זרה – החטא הכולל של כל התורה, שהוא המרידה במלכות שמים

כוללת את כל המדות הטובות, שכללותן טוב וחסד של ה', סוד חסד דעתיק יומין המתלבש בגלגלתא דאריך אנפין – התיקון הראשון ב־ז תיקוני גלגלתא (הנמשך ובא אחרי הדעת דעתיק המתלבשת באורא דאריך, הלכות יסודי התורה הנ"ל).

הלכות תלמוד תורה הן בסוד התיקון השני מתיקוני גלגלתא, גבורה דעתיק המתלבשת במוחא סתימאה דאריך, בסוד "אורייתא מחכמה נפקת"¹ (שקאי על

חכמה דאריך דווקא²).

משני תיקוני גלגלתא הראשונים (והעיקריים, הכוללים את כללות התיקונים) עוברים לתיקון האחרון – סוד החוטמא דאריך אנפין בו מתלבשת המלכות דעתיק יומין. האף-החטם של פרצוף הגלגלתא הוא המקור הראשון לחרון אף שנוצר בעולם על ידי חטא עבודה זרה – החטא הכולל של כל התורה, שהוא המרידה במלכות שמים (וכדלקמן עוד).

הלכות תשובה, חותם ותכלית הספר, עוברות מסיום תיקוני גלגלתא בחוטמא ל"פומא קדישא" שתחתיו, סוד תיקון "וחטאה"³ ב־ג בתיקוני דיקנא קדישא, מהם כח הכפרה אחרי התשובה. עיקר התשובה הוא בלב, אבל בהגדרת מצות התשובה כותב הרמב"ם "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות וכו"⁴ (וכבר האריכו באחרונים בטעמו של הרמב"ם ובגדר המצוה לשיטתו⁵) – ביטוי וגמד התשובה הוא בוידוי דברים בפה (המתקן את החטא, "וחטאה"). על הפה נאמר "דעת גניז בפומא"⁶ – הדעת

מטעם ודעת גם בתוך טעם ודעת של תורה, היא התלבשות פרצופי הכתר זה בזה – התלבשות פרצוף עתיק יומין בפרצוף אריך אנפין – המתרחשת בכמה שלבים, כנגדם מקבילות ההלכות:

כללות הלכות יסודי התורה היא, כפתיחתו, "לידע שיש שם מצוי ראשון"⁷ – ידיעה השייכת להאמנת אלקות⁸. האמונה בכללותה היא סוד הרדל"א⁹ ושרש הידיעה בתוכה היא הדעת

רדל"א – הדעת דעתיק יומין המאירה באורא דאריך אנפין (סוד ה"חיה ושמה ישראל"¹⁰ הנמצאת שם).

עיקר הלכות דעות היינו ההגדרה שיש "דרך ישרה"¹¹, "הדרך הבינונית"¹² (המכונה בלשוננו גם שביל הזהב), שהיא הדרך הטובה עליה נאמר "והלכת בדרכיו". דרך זו היא בסוד ה"חד אורחא" שבאמצע הגלגלתא, המקור הכולל את כל "תריג אורחין" המתפשטים ממנו¹³. הדרך הזו

ג הלכות יסודי התורה פ"א ה"א. כפי שנתבאר בארוכה בשיעור הקודם (ט"ז אד"ש, נדפס בגליון שמיני), ביטוי זה כולל בתוכו גם את הידיעה שעוד לפני כן ה' הוא בגדר "אינו מצוי", שלגמרי למעלה מהעולם, ורק אחר כך הוא נעשה "מצוי" להמציא מציאות ואף "ראשון" לכל הנמצאים. שלש המדרגות הללו הן כנגד שלש המדרגות שלפני הצמצום, יחיד-אחד-קדמון (המקבילות לאחר הצמצום ליג רישין שבכתר).

ד כידוע מהשוואת לשון הרמב"ם כאן ובסה"מ. ראה דרך מצותין מצות האמנת אלקות ובמבוא לספר אמונה ומודעות (וכפרט שם הערות א"ד) ובשיעור הנ"ל בהערה הקודמת. ה סוד ה' ליראיו ש"א פ"א ובנספח "ג' רישין שבכתר" (וביאורם בשיעורים בסוד ה' ח"ג עמ' מז ואילך ועמ' רצא ואילך).

ו ע"ח ש"ג פ"ו (מ"ק); שער מאמרי רשב"י משפטים.
ז פרקי היכלות רבתי פל"א אות ד. ראה זהר ח"ב ד, ב; ח"ג יט, א.
ח אבות פ"ב משניות א' ט.
ט הלכות דעות פ"א ה"ז.
י דברים כח, ט.
יא זהר ח"ג קכט, א.

יב זהר ח"ב כקא, א. וראה שם פה, א.
יג ראה לקו"ת אחרי מות כח, ד ובכ"ד.
יד שמות לד, ז.

טו הלכות תשובה פ"א ה"א. וראה ספר המצות נעשה עג.
טז ראה שעשועים יום יום פרשת נשא יום ד ואילך.
יז זהר ח"ב כקג, א. שער מאמרי רשב"י ג, ג, ודף מה; מבו"ש ש"ג ח"ב פ"ג ד"ה "והנה".

אפים" וכנגד "רב חסד" מוזכר היות ה' "גומל חסדים"^כ – הענין בו עוסקות הלכות דעות. אחר כך באות המדות "ואמת. נצח חסד לאלפים" המקבילות להלכות תלמוד תורה. על האמת נאמר "אין אמת אלא תורה"^{כא} ו"נצח חסד לאלפים" היינו סוד "אאלפך חכמה"^{כב} ו"אאלפך בינה"^{כג} – "תורת חסד"^{כד} הנלמדת על מנת ללמדה הלאה^{כה}. הרמב"ם פותח את הלכות תלמוד תורה בחיוב ללמד תורה^{כו} ורק מתוכו מגיע לחיוב האדם ללמוד בעצמו^{כז}. תיקון "ואמת", החותם את הפסוק הראשון במדות הרחמים, הוא לימוד האדם לעצמו את "תורת אמת"^{כח} (שהוא יחסית בגדר "אור המאיר לעצמו", התיקון הפנוי משערות – שעניינין צמצום לצורך השפעה מסודרת לזולת – התיקון המגלה את חכמת האדם עצמו, "חכמת אדם תאיר פניו"^{כט}), ו"נצח חסד לאלפים", הפותח את הפסוק הבא, הוא התכלית של לימוד התורה לזולת (אלא שכאשר זוכה התלמיד הוא מקבל גם מפני הרב עצמו, סוד "באור פני מלך חיים"^ל, כאשר גם "האור המאיר לעצמו" של הרב מאיר לו).

הלכות עבודה זרה עוסקות בחטא הכללי של התורה, שרש כל החטאים (כדברי הרמב"ם שכל התורה באה להרחיק מעבודה זרה^{לא} וכמבואר בתניא^{לב} ש"לא יהיה לך אלהים אחרים על

דרדל"^א, שמאירה בתחלה באוירא (למעלה מתיקוני גלגלתא), בהלכות יסודי התורה, נגזות שוב בתוך הפומא קדישא (שלמטה מתיקוני גלגלתא, "נעוץ סופן בתחלתן"^ב), בהלכות תשובה (שעל כן דווקא בהלכות אלו מדובר בעניינים העמוקים ביותר, כנ"ל) – ועל ידי וידוי דברים בפה, מתוך תשובה בלב באמת, מתגלה הדעת דרדל"^א.

יג מדות הרחמים

השלב הבא של המעבר בין מה שלמעלה מטעם ודעת אל הטעם והדעת – הכנסת האמונה לשכל של התורה – הוא סוד יג תיקוני דיקנא דאריך אנפין, העומדים בין הכתר למוחין. לכן, מתאים להקביל את ההלכות בספר המדע גם לייג מדות הרחמים (והמעמיק יראה שהקבלה זו כל כך מכוונת עד שמתבקש לומר שהיא עומדת ברקע חלוקת

הקבלה זו כל כך מכוונת עד שמתבקש לומר שהיא עומדת ברקע חלוקת ההלכות של הרמב"ם כאן

ההלכות של הרמב"ם כאן):

יג מדות הרחמים פותחות בשלשה שמות הוי', "הוי' הוי' אל"^ט (כפי שמדגיש הרמב"ן בפירושו). לשמות הללו מקבילות הלכות יסודי התורה, שעניינין ידיעת מציאות ה', יחודו וכו' (ובפרט הן מקבילות לשלש המדרגות "אינו מצוין", "מצוין" ו"ראשון", כפי שהתבאר בארוכה^ל).

המדות הבאות, "רחום וחנון ארך אפים ורב חסד", הן בפירוש מידותיו הטובות של ה' עליהן נאמר שעלינו להתדמות אליהן – "מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום וכו'" (ובמאמרי חז"ל הוזכרו המדות "רחום", "חנון", "ארך

כ סוטה יד, א.

כא ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח; הקדמת איכה רבה פסקה ב; פסיקתא דרב כהנא פסקא טו אות ה.

כב איוב לג, לג.

כג ע"פ שבת קד, א.

כד משלי לא, כו.

כה סוכה מט, ב.

כו הלכות תלמוד תורה פ"א ה"א.

כז שם ה"ה.

כח מלאכי ב, ו.

כט קהלת ח, א.

ל משלי טז, טו.

לא מו"ח פ"ג פל"ז.

לב תניא פ"ב.

יח ספר יצירה פ"א מ"ז.

יט שמות לד, ו.

כאשר ה' מתחיל לסלוח על הלכות עבודה זרה הוא מתייחס ל"פשע", המרידה, כ"עון" שנעשה לתיאבון

"ונקה" היא כבר תשובה מאהבה ההופכת זדונות לזכויות ממש (מכח "נמנע הנמנעות" שרש ומקור אמא עילאה, "פנימיות אמא", ב"פנימיות עתיק"^{מב}, ובסוד "אהיה [בכתר] אשר אהיה [בבינה]"^{מג}, כנודע^{מד}).

ההליך של תיקון

מצד תוכנו הפנימי, אפשר להתבונן בכל ההלכות של ספר המדע כתהליך של עבודת ה' של לומד התורה, המתחיל כעת לעסוק ב"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"^{מה}:

הלכות יסודי התורה הן הכשרת המוחין – הקניית אמונות היסוד והתפיסות הנכונות הקודמות לכל הלימוד. הלכות דעות הן הכשרת הלב, שלימוד התורה יהיה מתוך מדות נכונות ויהיה סם חיים ללומד. הלכות עבודה זרה הן טהרת הלב מכל שמץ של פסול. הלכות תשובה הן הכרת החטא ודרך תיקונו.

בדרך הטבע, תלמיד חכם מקיים בעצמו "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה"^{מי}, כאשר בראשית לימודו הוא נגוע בפניה של גדלות והלימוד אף גורם לו לגבהות הלב וזחות דעת^{מז}. הגאווה של הלומד נחשבת לו כעבודה זרה ואזי נדרש ממנו לעשות תשובה – לשוב מלימוד שלא לשמה ללימוד לשמה.

לסדר הזה – הרמוז בהלכות תלמוד תורה (לימוד התלמיד חכם), הלכות עבודה זרה (פנית התלמיד חכם וגבהות לבו) והלכות תשובה

פני^{לג}, ששמענו מפי הגבורה^{לד}, היינו מקור כל מצוות לא תעשה), שהוא גם החטא החמור ביותר. יג מדות הרחמים התגלו אחרי חטא העגל, כשה' מוכן לסלוח ולמחול גם על החטא הזה, ועל כך נאמר "נשא עון ופשע". "עון"

הוא חטא במזיד ו"פשע" חמור אף ממנו בהיותו מרד^{לה} – עבירה להכעיס. אין מרידה גדולה יותר בה' מעבודה זרה, ולענינו ניתן לפרש ש"עון ופשע" היינו העון החמור ביותר, פשע העבודה הזרה^{לו} (וכאשר ה' מתחיל לסלוח על הלכות עבודה זרה הוא מתייחס ל"פשע", המרידה, כ"עון" שנעשה לתיאבון – שהרי עד לבטול יצרא דעבודה זרה הוא היה התאוה הגדולה מכל התאוות^{לז} – כהקדמה להפיכת הזדונות לשגגות ולזכויות על ידי התשובה לדרגותיה, כמבואר בסמוך).

שתי המדות האחרונות, "וחטאה ונקה", שייכות להלכות תשובה: "וחטאה" הוא סוד ודיוי דברים בפה ("פומא קדישא"), כנ"ל, ומכאן למדו חז"ל שעל ידי תשובה מיראה זדונות נעשו לו כשגגות (ה"עון ופשע", במזיד ובמרד, נחשב כ"חטאה" בשוגג)^{לב}. על "ונקה" אומרים חז"ל בפירוש "ונקה" לשבים^{לט} – זהו עצם סוד התשובה. בתיקוני דיקנא "ונקה" הוא המזל התחתון ממנו יונק פרצוף אמא עילאה, ספירת הבינה. הבינה היא סוד התשובה בכל מקום בזהר^מ – "ולבבו יבין ושב ורפא לו"^{מא} – והתשובה של אמא עילאה בה מאיר אור מזל

המשך בעמ' 23 <<

מב הגהת הרנ"ש לאוצרות חיים שער עתיק פ"ד. ראה תורת שמואל תרכ"ז עמ' לד (וראה שם עמ' עח שמציין לזהר ח"ג קעח, ב).

מג שמות ג, יד.

מד לקו"ת (האריז"ל) פרשת שמות. ראה קהלת יעקב ערך 'אהיה'.

מה הקדמת משנה תורה.

מו סנהדרין קה, ב.

מז ראה תענית כ, איב.

לג שמות כ, ג; דברים ה, ז.

לד הוריות ח, א.

לה יומא לו, ב.

לו וראה בפירוש ר"א בן הרמב"ם עה"פ.

לז ראה סנהדרין סג, ב"סד, א (ושרק לאחר בטול יצרא דע"ז נתפנו לבטל יצרא דעריות).

לח יומא לו, ב.

לט שם פו, א.

מ ראה זהר ח"ג קכב, איב (ברע"מ). ובכ"מ.

מא ישעיהו, ו, י.

בין אדם לעצמו

קיצור מהלך השיעור

בתהליך התשובה יש הבדל בולט בין מצוות שבין אדם למקום, בהן התשובה והכפרה הן רק בין האדם לקונו, למצוות שבין אדם לחברו, בהן הכפרה תלויה בבקשת מחילה ופיוס החבר. עם זאת, ברור שבמצוות שבין אדם לחברו יש גם **ממד של בין אדם למקום**, שהרי גם הן מוטלות על האדם **במצות המקום**. העמקה בנושא ובהשלכותיו, דרך העיון האם נדרשת **בקשת מחילה על ידי הפוגע** או שדי **במחילת הנפגע**, פותחת להבין את **ההתכללות** בין שני הרבדים בכל המצוות. מכאן צומח זיהוי של עוד רובד עמוק – **מצוות שבין אדם לעצמו**. בסופו של דבר נחשפים בשיעור, וכמובן גם מקבלים דירוג פנימי מעמיק, **חמשה ממדים** של 'בין האדם ל...' במצוות.

דיני בקשת מחילה

בתחלת הלכות תשובה^א מדבר הרמב"ם על הוידוי, התשובה והכפרה. מאמצע פרק ב הוא מדבר על עבודת התשובה המיוחדת של עשרת ימי תשובה וכפרת יום כיפור. בחלקו האחרון של הפרק הוא עוסק במקרים בהם לא די בתשובה ווידוי – עם הדברים הנוספים הנזקקים לכפרה – אלא נדרשת גם מחילה מהזולת^ב:

אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גזולו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו מהפסוק "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני הוי' תטהרו"^ג למדו

נערך ע"י איתיאל גלעדי. הלכות תשובה פ"ב הלכות ט"ו. אור לכ"ד אד"ש תשפ"ד - כפ"ח.

א - שיעור הרמב"ם היומי (ג"פ ליום) ד' ניסן תשפ"ד (ולחבא לקמן, בסעיף הבא, ראה גם במדור 'הלכה יומית' בעיון ברמב"ם' בחוברת דבר מלכות).

ב - הלכות תשובה פ"ב ה"ט.

ג - ויקרא טז, לא.

מנהג החסידים למעט בבקשת סליחה מתוך הנחה שכולם מוחלים באמת זה לזה

בפוסקים למקרים בהם אין חובה למחול – "לטובת המבקש מחילה כדי שיכנע לבבו הערל או שחושש שלא יבא לו לעצמו איזה רעה על ידי שימחול לו"^ח – אך שמא הוא רומז לכך שלרב יש שיקול דעת עמוק מספיק בטובתו ובטובת התלמיד, הגורם לכך שאינו מוחל למרות ריבוי הבקשות, בכך שאינו מוסיף שאי־המחילה שלו היא חטא.

התכללות בין אדם למקום ובין אדם לחברו

הפוסקים נחלקו האם בקשת המחילה מהחבר היא רק אמצעי כדי להשיג את מחילתו, אך אם ידוע שהחבר מחל שוב אין צורך לבקש מחילה, או שהכפרה תלויה גם בעצם בקשת המחילה עם כל אי־הנעימות שכרוכה בה לפוגע (ואולי ניתן היה לתלות זאת בחקירה הנ"ל האם אחרי המחילה נדרשת גם כפרת יום הכיפורים ולומר שאם המחילה היא רק 'הסרת המונע' של הקפדת החבר, אך הכפרה היא על ידי יום הכיפורים, די בכך שנודע שהוא מחל ואינו מעכב את הכפרה, אך אם הכפרה תלויה במחילה גופא, נדרשת גם בקשת המחילה שהבושה המלווה אותה היא חלק מהכפרה, ודוק):

יש מי שאומר^ט שדי במחילת הנפגע, גם בלי בקשת הפוגע (ולכן יש טעם באמירת "הריני מוחל" בקריאת שמע שעל המטה, ומקור למנהג החסידים למעט בבקשת סליחה מתוך הנחה שכולם מוחלים באמת זה לזה); יש מי שאומר^י

חז"ל כי "חטאתיכם שהם לפני ה' לבד יום הכיפורים מכפר אבל מה שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו"^ה. לכן בקשת המחילה, שמצד עניינה נדרשת מיד עם הפגיעה, נכנסה ל'סדר' של ערב יום כיפור,

שהפך לזמן מיוחד לערוך בו חשבון נפש עמוק על הפגיעות בזולת ולתקן – "לפניך יתן כל אדם אל לבו בערב יום הכיפורים לפייס לכל מי שפגע כנגדו". המובן הפשוט הוא שיום הכיפורים אינו מכפר על הפגיעה בחבר "עד שירצה את חברו", ורק לאחר הפיוס והריצוי יום הכיפורים מכפר, אך גם אפשר לפרש שאחרי מחילת הנפגע נמחל החטא לגמרי ושוב אין צורך בכפרת יום הכיפורים (וכך נשמע יותר משינוי לשון הרמב"ם, ששינה מלשון המשנה ונקט "אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו", בלי להזכיר את יום הכיפורים אלא רק את המחילה).

הרמב"ם ממשיך:

לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעו ופוגעין בו ומבקשין ממנו לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו.

מכל אדם מבקשים מחילה שלש פעמים (בשלשה אנשים), אך מותרים לו 'רוח רביעית' פתוחה אם לא ירצה למחול (אף שבכך הוא חוטא, כלשון הרמב"ם כאן ובהלכה הבאה), אך מי שפגע בכבוד רבו צריך לבקש ממנו מחילה ללא הגבלה, "אפילו אלף פעמים". בהלכה הבאה, בה מחדד הרמב"ם את חיוב הנפגע למחול, הוא לא מציין את הסייגים שהובאו

ד יומא פ"ח מ"ט.

ה לשון שו"ע אדה"ז א"ח תרו, א.

ו שם, וכלשון כותרת הסימן – "שפייס אדם את חברו בערב יום כיפור".

ז כפי שיש לנהוג במלחמה – ספרי מטות פ"ה.

ח שם ס"ק ד (ועוד הביא שם דברי הירושלמי שבהוצאת שם רע אין צריך למחול, אך מוסיף ש'מדת ענוה למחול אפילו בהוצאת שם רע').

ט ראה שו"ת דברי יהושע ח"ה ס"כ.

י אך ראה לקו"ש ח"ז ויקרא ב (ס"ט ואילך) בגודל החשיבות של בקשת סליחה וריצוי החבר.

יא ראה פסקי תשובות או"ח תרו, ג (ובמטה משה סימן תתמח שאפילו המנהג לשלוח שליח לפייס לפני בקשה ישירה מהנפגע לפוגע הוא מנהג טעות). הפוסקים כך תמכו יתדותיהם בסיפורי הגמרא (יומא פ, א) על החכמים

צריך לפרט החטא שחטא לחבירו¹⁷, על דרך לשון הרמב"ם בוידוי "וצריך לפרוט החטא"¹⁸). כלומר, אין כאן 'דק' שני ממדים של אותה מצוה, עליון ("בין אדם למקום") ותחתון ("בין אדם לחברו"), אלא התכללות גמורה ביניהם – בתוך ה"בין אדם לחברו" ממש נמצא גם ה"בין אדם למקום" – וממילא יש להתבונן שבפנימיות גם בכל עבירה ש"בין אדם למקום" יש ממד של "בין אדם לחברו" (הדבר בולט ב"בעל בעילה אסורה", שבה לצד העבירה כלפי שמיא ודאי יש גם פגיעה בחבר, השותף לעבירה, אך בפנימיות בכל עבירה כנגד ה', כולל כזו שהיא לכאורה "בלתי להוי' לבדו"¹⁹, פוגעים גם בכל יהודי, בהיותו "חלק אלוה ממעל ממש"²⁰, וכשם שקיום מצוה הוא "בשם כל ישראל" גם עבירה פוגעת בכל ישראל, ר"ל, וד"ל). והרמז: **"בין אדם למקום"** ו"**בין אדם לחברו"** משלימים לשם הוי' ברבוע.

חמש מדרגות של "בין אדם ל..."

ספר התניא, התורה שבכתב של החסידות, נקרא "ספר של בינונים". בינוני לשון "בין" – דמות הביניים, שבין הצדיק והרשע – ויש לדרוש שהבינוני הוא מי שמודע ורגיש ל"בין", הן "בין אדם למקום" והן "בין אדם לחברו", וחושב על ההבדלים בין הדינים הללו, כנטיה הלמדנית של אוראו, וגם על ההתכללות ביניהם, כלימוד החסידי שנוטה לגם-וגם²¹). מי שרגיש למדרגות של "בין אדם ל..." ומדקדק בהן יכול למצוא מדרגות נוספות:

כשם שיש מצוות שבין אדם למקום ומצוות

שהבושה הכרוכה בבקשת המחילה האישית מהנפגע לפוגע היא חלק מהכפרה ולא ניתן לוותר עלי; ויש מי שאומר²² שדי במחילת הפוגע מצדו כדי לכפר על חלק ה"בין אדם לחברו" שבעבירת הפגיעה, אך כדי לכפר גם על חלק ה"בין אדם למקום" שבעבירה זו נדרשת בקשת המחילה מצד הפוגע²³.

הדעה האחרונה, הממוצעת, מדגישה שבעבירות ש"בין אדם לחברו" יש גם ממד של "בין אדם למקום". יתר על כן, בהשקפה ראשונה הייתי חושב שבקשת המחילה מכפרת על ה"בין אדם לחברו" ובשביל לכפר על ה"בין אדם למקום" נדרשת תשובה ויודוי כלפי שמיא (ואולי גם כפרת יום הכיפורים,

כחקירה לעיל), אך האמירה שהכפרה על "בין אדם למקום" תלויה דווקא בבקשת המחילה מהחבר מלמדת שבעומק בעבירות שבין אדם לחברו המקום 'מתלבש' בתוך החבר ובקשת המחילה ממנו היא כעין הוידוי כלפי שמים (וכך יש להסביר את הדין ש"בשעת בקשת מחילה

שהוי ממציאים את עצמם לפוגעים בהם כדי שיבקשו מהם מחילה ולא הסתפקו בכך שימחלו להם בלבם, אך צ"ע שהרי שמא עשו זאת כדי להגיע לפיוס גמור (היינו שחשו שגם עליהם מוטל לפייס את בעל ריבם, כפי שניתן להבין בלשון הסיפור על רב שהלך אל הטבח "לפיוסי ליה") וכפרה שלמה ומעולה (וראה לקמן בפנים), ועוד יתכן שמדובר היה בפגיעה פומבית בה צריך תלמיד חכם להיות "נוקם ונוטר כנחש" עד שיבקשו ממנו מחילה (רמב"ם סיום הלכות ת"ת).

יב אבן ישראל חידושי אגדה ח"א עמ' לח.

יג חילוק זה מתאים לסברא שבמצוות שבין אדם לחברו העיקר הוא התוצאה בעוד שבמצוות שבין אדם למקום יש יותר משקל לפעולה (ראה קובץ יסודות וחקירות 'בין אדם לחברו' במקור וטעם ושי"נ), וכך התוצאה של מחילת החבר מכפרת על ממד ה"בין אדם לחברו", אבל מצד ה"בין אדם למקום" נדרשת גם הפעולה של בקשת המחילה (ודווקא על ידי האדם עצמו, ולא על ידי שליח, 'בין אדם לעצמו', כדלקמן בפנים). ודוק.

יד שו"ע אדה"ז שם עפ"י מ"א. אלא ש"אם חברו מתבייש בזה לא יפרוט החטא", שהרי הכפרה היא בבושתו שלו ולא בכך שיבייש את חברו חלילה, ודוק.

טו הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

טז שמות כב, יט.

יז תניא פ"ב (ומופיע כן בשפע טל, הקדמה בן מאה שנה). ע"פ איוב לא, ב.

יח ראה שיעור כ' טבת (נדפס בגליון וארא) השתא, ובפרט בהערה כא שם.

הבינוני הוא מי שמודע ורגיש ל"בין", הן "בין אדם למקום" והן "בין אדם לחברו"

'בין אדם לעצמו' הוא זהות עמוקה ופנימית יותר מ'בין אדם לנשמתו' ובוודאי מ'בין אדם לגופו'

— מצוות בהן האדם דואג לצרכי הנשמה, להעלות את הנר"נ שלו ולדאוג לטובתם.^{כב} ודאי שהבינוני, שאינו מזוהה עם הנשמה שבתוכו — כלשון התפלה "אלהי נשמה שנתת בי וכו'" — חש שהדאגה לנשמה היא מצוה כלפי הזולת שבתוכו, אך גם לצדיק, המזוהה עם הנשמה, יש נקודת עצם עמוקה וסודית יותר (וגם הוא אומר בכל יום "אלהי נשמה שנתת בי וכו'"). כלומר, 'בין אדם לעצמו' הוא זהות עמוקה ופנימית יותר מ'בין אדם לנשמתו' ובוודאי מ'בין אדם לגופו'.^{כג} אם רוצים לדרג את כל המדרגות הללו שלש המדרגות שנוספו כאן משתלבות עם שתי המדרגות המוכרות, כאשר המבנה כולו מכוון כנגד י"ה-י"ז עם קוצו של י': 'בין אדם לעצמו' היינו המקום של אחדות עצמית, העמוקה יותר אפילו מהתחושה של "בין אדם למקום" (שיש בה שניות ופירוד, האדם מתייחס לה' ש'מחוצה' לו), הזדהות שלמה של האדם עם עצמות ה' ממש (שלמעלה גם מנשמתו האלוקית, הניצוץ החלקי, שהוא כבר "חלק בורא שנעשה נברא"^{כד}) — כנגד קוצו של י'. "בין אדם למקום" היינו היחס לאלקות הגלויה, "יש שם מצוי ראשון"^{כה} ש"הוא מקומו של עולם"^{כז}, כנגד ה-י"ב; 'בין אדם

כב ראה על כוונה כזו בעבודת ה' בתניא פל"א (וכן על מעלת לימוד התורה ביחס לקיום המצוות דווקא מצד הנשמה שם פל"ז).

כג שלשת הממדים הנוספים כאן - בין אדם לעצמו, בין אדם לנשמתו, בין אדם לגופו - עולים חן פעמים הוי', ויחד עם בין אדם למקום ובין אדם לחברו, העולים כו (הוי') פעמים הוי', כנ"ל, עולה הכול חנוך (פד, סוד תיקון הברית) פעמים הוי' (יב פעמים יעקב, כנגד יב בניו, שבטי י"ה).

כד לקו"ת ראה כז, א ע"פ ע"ח שמ"ב פ"א. ראה גם מלכות ישראל ח"א מאמר "בין ישראל לעמים" (עמ' שיט).

כה רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א ה"א. כו בראשית רבה סח, ט. ובכ"מ.

כז בפשטות חכמים תקנו ברכה רק על מצוות שבין אדם למקום - הברכה היא בסוד יסוד אבא (י), מקור הברכה. הסברה הפלאית שמברכים גם על מצוות שבין אדם לחברו (ראה הנסמן במנחת אשר דברים סימן נ פ"ו) שייכת להארת יסוד אבא הנמשכת לז"א ומוציאה ממנו את פרצוף יעקב (ע"ח שי"ד פ"ג ובכ"ד), וד"ל.

שבין אדם לחברו יש להתבונן בכך שיש מצוות ש'בין אדם לעצמו' (על דרך לשון הרמב"ם בנוגע לתוכחה לאדם החוטא "מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו"^{טו}). דווקא המצוות ה'דקות' והפנימיות ביותר, מהאמנת אלקות ועד ל"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"^{טז}, נוגעות לעצמותו של האדם (ומצד ההתכללות יש ממד עמוק ופנימי כזה בכל מצוה).

כאשר מוסיפים את הממד של 'בין אדם לעצמו' אפשר לפרט עוד יותר, ולומר שיש מצוות ש'בין אדם לגופו' - צדיקים, שאינם מזוהים עם גופם ונפשם הבהמית, בהחלט מרגישים שהעיסוק בצרכי הגוף הוא מצוה ביחס לזולת, כדברי הלל כשהלך לדאוג לצרכי הגוף שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה.^{כח} אך גם מי שאינו צדיק, ומזדהה עם גופו, מרגיש שגופו אינו ה'עצמי' שלא והדאגה לבריאות הגוף והזהירות עליו, כמו גם ההנאה הגשמית שלו בזמנים שיש מצוה של תענוג ושמחה, הן בגדר מצוות ש'בין אדם לגופו'.

כאשר מוסיפים את הממד של 'בין אדם לעצמו' אפשר לפרט עוד יותר, ולומר שיש מצוות ש'בין אדם לגופו' - צדיקים, שאינם מזוהים עם גופם ונפשם הבהמית, בהחלט מרגישים שהעיסוק בצרכי הגוף הוא מצוה ביחס לזולת, כדברי הלל כשהלך לדאוג לצרכי הגוף שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה.^{כח} אך גם מי שאינו צדיק, ומזדהה עם גופו, מרגיש שגופו אינו ה'עצמי' שלא והדאגה לבריאות הגוף והזהירות עליו, כמו גם ההנאה הגשמית שלו בזמנים שיש מצוה של תענוג ושמחה, הן בגדר מצוות ש'בין אדם לגופו'.

יט הלכות דעות פ"ו ה"ז. בהלכה הקודמת שם דובר על תוכחה של נפגע כלפי הפוגע בו, "בין אדם לחברו", ובהלכה זו על כל מי ש"הולך בדרך לא טובה". והנה, בהמשך הלכה זו "המוכיח את חברו בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא", ובדרך דרוש יש לפרש ש"בין בדברים שבינו לבינו", היינו "בין אדם לחברו", ו"בין בדברים שבינו לבין המקום", צריך להוכיחו על הממד העמוק של "בינו לבין עצמו" (ודווקא מתוך כך הדברים הם "בנחת ובלשון רכה... שאינו אומר לו אלא לטובתו וכו'").

הופעת הדברים במצוות תוכחה דווקא עולה בקנה אחד עם הנלמד בשיעור ליל שבת פקודי השתא - עפ"י כתר שם טוב אות קלב - שעומק סוד התוכחה הוא הפנייה לנקודת העצם של ישראל, שלמעלה גם מהתורה (שהרי תכלית התוכחה היא התשובה, הקשר הישיר בין ה' לישראל, שלמעלה מהתורה), והיינו לגלות את ה'בין אדם לעצמו' העמוק מהממדים של "בין אדם למקום" ו"בין אדם לחברו" המפורטים בתורה, ודוק.

כ במדבר טו, לט.

כא ויקרא רבה לד, ג. וראה תניא פכ"ט.

גמור מתוקן בשלמות 'בין אדם לעצמו' (כולל רבדי העל-מודע העמוקים ביותר); צדיק שאינו גמור שלם בעבודת "בין אדם למקום" באופן המודע; הבינוני עוסק בעיקר ב'בין אדם לנשמתו' (שאצלו בולט בעיקר הפער בין הזדהות עם נפשו הבהמית ודאגתו המלאה והמושלמת לנפשו האלקית); רשע שאינו גמור יכול להיות מי שמהדר ב'בין אדם לחברו', במדות טובות והנהגה על פי מוסר, גם בלי קשר גלוי לה'; ורשע גמור עוסק רק במצוות ש'בין אדם לגופו', דואג רק לגופו שלו.

ולסיכום:

קוצו של י בין אדם לעצמו (צדיק גמור)

י בין אדם למקום (צדיק שאינו גמור)

ה בין אדם לנשמתו (בינוני)

ו בין אדם לחברו (רשע שאינו גמור)

ה בין אדם לגופו (רשע גמור)

לנשמתו' כנגד ה עילאה, מחצב הנשמות^{כח}; 'בין אדם לחברו' כנגד הז"א, הז' שבשם, גילוי האלקות המתלבש בצלם אלקים ה'זעיר' של החבר; ו'בין אדם לגופו' כנגד המלכות, סוד הגוף הגשמי (החבר כאן הוא ממוצע בין נשמת האדם לגופו, כאשר חסיד הוא המקדים את חברו לגופו שלו^{כט}).

את חמש המדרגות ניתן להקביל גם לחמש

המדרגות אליהם מתחלק עם ישראל^{לא}: צדיק

כח ראה שערי קדושה ח"ג ש"ב.

כט ראה נדה יז, א; לוח "היום יום" ט"ו אייר.

ל במדרגות העליונות יש יותר משקל ל"דברים שבלב" (הגלויים כלפי שמיא, "בין אדם למקום") - ראה מאירי פסחים לא, ב ד"ה "אמר המאירי". במדרגות התחתונות יש יותר משקל למציאות החיצונית (על דרך היחס בין פעולה לתוצאה, וכנ"ל הערה יג), עד שיש סברא שבמצוות שבין אדם לחברו יש שליח לדבר עבירה (ראה חת"ס כתובות מ"ב עמ' תקעג ד"ה "וכי" בדעת התוספות).

לא ברכות ז, ב; סא, ב. תניא פ"א.

הלומד על מְנַת לַעֲשׂוֹת | צידה לדרך

- ♦ יום הכיפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחברו — לכן מוקדש ערב יום כיפור לחשבון נפש על עבירות אלו ולריצוי ופיוס הנפגעים.
- ♦ צריך עיון האם אחרי מחילת החבר נדרשת כפרת יום כיפור או שהמחילה לבדה מכפרת.
- ♦ בבקשת מחילה שלש פעמים מותרים 'רוח רביעית' פתוחה למי שלא רוצה למחול (וחוטא בכך).
- ♦ לרב יש שיקול דעת מתי עליו למחול לתלמידו ומתי נכון לעכב את המחילה.
- ♦ בבושה הנלווית לבקשת המחילה יש כפרה.
- ♦ בעבירות שבין אדם לחברו המקום מתלבש בתוך החבר ובקשת המחילה ממנו היא מעין מצות וידוי.
- ♦ יש התכללות של "בין אדם למקום" ו"בין אדם לחברו" ובכל אחד יש את שני הממדים.
- ♦ בעומק בכל מצוה יש גם ממד של 'בין אדם לעצמו'.
- ♦ תוכחה אמיתית נועדה לגעת בעצמיות העמוקה של האדם.
- ♦ ה'עצמי' של האדם עמוק יותר מגופו ואף מנשמתו.
- ♦ צדיק גמור עוסק בתיקון ש'בין אדם לעצמו', צדיק שאינו גמור שלם ב'בין אדם למקום', הבינוני מודע בעיקר ל'בין אדם לנשמתו', רשע שאינו גמור מקפיד על 'בין אדם לחברו', רשע גמור עוסק רק ב'בין אדם לגופו'.

שיעור

כתר שם טוב אות קמג

סוד אחיה השילוני

קיצור מהלך השיעור

במסורת החסידות מקובל **שרבו של הבעל שם טוב** היה הנביא **אחיה השילוני**. השיעור שלפנינו מתבונן **במשמעות הפנימית** של המסורת הזו ובמה שהיא **אומרת לנו**, נותן טעימה של התעצמות עם דמותו של אחיה ומקנח ברמזים מופלאים **בפסוק יחודי** על אחיה השילוני בדברי הימים – רמזים המנבאים בצורה מוחשית את שרש מורנו רבי ישראל בעל שם טוב באחיה השילוני (בשיעור היה פרק נוסף, המרחיב את ההתבוננות בסדר הדורות בכלל, מאדם הראשון ועד דורנו אנו, שלא נדפס לקוצר היריעה). השיעור נמסר לתלמידי ישיבת חומש, הזוכים בו ליחס של חבה מיוחדת.

מורו של הבעל שם טוב

בכתר שם טוב אות קמג אין תורה של הבעל שם טוב, אלא עובדה פלאית שמספר עליו תלמידו, בעל התולדות:
אחיה השילוני שקיבל ממשה רבינו ע"ה והיה מיוצאי מצרים ואח"כ מבית דינו של דוד המלך ע"ה, והיה רבו של אליהו הנביא ז"ל ורבו של מורי זללה"ה.

ענינו של הבעל שם טוב היה להביא חידוש לעולם – לחדש את העולם היהודי ולהחדיר בו סריות ('פרישקייט' בלשון הבעל שם טוב^א) –

הענין השבת הזו, שבת החדש. כידוע, על דרך החסידות היתה התנגדות רבה עוד מראשיתה. בעצם, עוד לפני חידוש דרך החסידות על ידי הבעל שם טוב, היתה בעולם התורה התנגדות למגמה של הפצת הקבלה. עוד לפני הבעל שם טוב היתה תנועה של נסתרים, שהתחילה מתלמיד של המהר"ל מפראג. המהר"ל מפראג עצמו דגל בלימוד הפנימיות, אך בצורה נסתרת יחסית, אבל תלמידו רבי אליהו בעל שם ייסד תנועה של צדיקים נסתרים שמגמתם היתה הפצת הקבלה – הזהה, הרמ"ק וכו' – והיא

א גנזי נסתרות חלק אור ישראל אגרת נה; רשימות דברים (חיתריק, תשמ"ט) ח"ד עמ' סא מכתב נ.

נרשם (מהזכרון) ע"י איתאל גלעד. לא מוגה. ליל שבת שמיני תשפ"ד – כפ"ח.

היה בבית דינו של דוד המלך. העובדות הללו ידועות לנו ממאמר חז"ל מפורש¹ והרמב"ם מביא אותם בהקדמת משנה תורה, כשהוא מפרט את סדר מסירת התורה. מכך שהרמב"ם הביא את הדברים בהלכה רואים שהוא התייחס למאמר חז"ל זה כפשוטו, כעובדות במציאות, ולא כאגדתא שיש להסביר שלא כפשוטה. אם כן, אחיה השילוני מאריך ימים – הוא מופיע בין יוצאי מצרים ואחרי כמה מאות שנים הוא בבית דינו של דוד המלך.

אחר כך אחיה השילוני מדלג עוד כמאה שנים בערך, ומופיע כרבו של אליהו הנביא. לפני שלשת הנביאים הגדולים שנבואתם נכתבה – ישעיהו, ירמיהו ויחזקאל – יש שלשה נביאים גדולים שנבואתם לא נכתבה, בעלי מופתים הכי גדולים בעם ישראל, אחיה השילוני, אליהו הנביא ואלישע הנביא.

כאן כתוב שאחיה השילוני מדלג עוד אלפי שנים קדימה ומופיע כמורו של הבעל שם טוב. גדולי החסידות התייחסו להשתלשלות הדורות הללו באופן רציני מאד. לדוגמה, רבי לוי יצחק מברדיטשוב התבטא שהוא 'מקבל חמישי' ממשה רבינו – אני קבלתי מרבי, המגיד ממעזריטש, שקבל מהבעל שם טוב, שקבל מאחיה השילוני שקבל ממשה רבינו.

כדי להתעצם עם דמותו של הבעל שם טוב עלינו להכיר לעומק יותר גם את מורו של הבעל שם טוב, אחיה השילוני, ולקבל ממנו ומהבעל שם טוב.

כח משיח

בדילוג הדורות של אחיה השילוני – שעובר בין הדורות ומחבר ביניהם – יש משהו משיחי: ראשית הוא מקבל ממשה רבינו ומשמש בבית דינו של דוד המלך – החיבור של משה רבינו ודוד המלך הוא סוד המשיח, שנשמתו היא נשמת משה, רעיא מהימנא, וגופו הוא הגוף של דוד

עוררה התנגדות. את רבי אליהו בעל שם המשיכו רבי יואל בעל שם ואחריו רבי אדם בעל שם. שלשת המנהיגים הראשונים של התנועה היו בעלי-שם – בעלי מופת, רופאי גוף ונפש – ורק אצל מורנו הבעל שם טוב נוסף ה'טוב' ל'בעל שם'. מי שרוצה להכיר את כל תולדות תנועת הנסתרים צריך ללמוד את ספר הזכרונות של הרבי הקודם.

בכל אופן, הבעל שם טוב, לא הכיר את רבי אדם בעל שם – הוא קבל את הכתבים שלו², אבל לא היתה לו הכרות אישית איתו.

הוא התחיל דבר חדש.

כדי להתחיל דבר חדש,

אל מול כל ההתנגדות,

הבעל שם טוב היה צריך

רבי שילמד אותו. הרבי

הזה היה אחיה השילוני,

עמו למד הבעל שם טוב

במשך עשר שנים, כמה

שעות בכל יום. מה הם

למדו? את תורת משה,

מ"בראשית ברא אלהים"

ועד "לעיני כל ישראל".

כאשר הם הגיעו ל"לעיני

כל ישראל" אמר אחיה

השילוני לבעל שם טוב

שכעת עליו, ישראל, להתגלות

"לעיני כל ישראל".

הבעל שם טוב מאד לא רצה להתגלות,

כדרך הצדיקים הנסתרים שלא רוצים להתגלות,

ורק אחרי ההתגלות הם רואים את התועלת

הגדולה בכך, ואחיה השילוני ממש הכריח את

הבעל שם טוב להתגלות.

המעבר בין הדורות

כאשר בעל התולדות מציין את ענינו של

אחיה השילוני הוא פותח בכך שהוא היה מקבל

ממשה רבינו, בהיותו מיוצאי מצרים, ושהוא

1 ג ב"ב קכא, ב.

2 שבחי הבעש"ט (מעיינותיך, תשע"ז) פ"ז.

מכך שהרמב"ם
הביא את הדברים
בהלכה רואים
שהוא התייחס
למאמר חז"ל זה
כפשוטו, כעובדות
במציאות, ולא
כאגדתא שיש
להסביר שלא
כפשוטה

צריך לעלות כל יום להיכל של משיח, לשאול אותו "אימתי קאתי מר?" ולשמוע שהוא אומר "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" ואז צריך לרדת ולהפיץ - לעלות לחומש ושוב לרדת להפיץ בכל המישור של גוש דן ובכל העולם

מחדש, בו תלויה הגאולה. מכיוון שאחיה קרע את עם ישראל הוא צריך לחזור בכל דור כדי לאחות את הקרע (איחוי המתחיל על ידי תלמידו הבעל שם טוב), כמו שכתוב על משה רבינו שהוא צריך לחזור בכל דור כדי לתקן-להשלים את קבלת הערב-רב שקבל מדעתו לעם ישראל. זהו דבר חשוב במיוחד לדור שלנו – יש קרע בעם, ויש נביא שעומד ומכריז שהקרע הוא בגלל החטאים שלנו, אבל צריך לומר לו שכבר מספיק והגיע הזמן לאחות את הקרעים ולהביא את המשיח.

האריז"ל על מעלות אחיה השילוני

השם **אחיה** רומז שהוא במדרגת **חיה**, כאשר לשמו נוספת **א**, כמו ה-אלף שנכנסת ל-גולה והופכת אותה ל-גאולה, עם כל הפירושים של האלף הזו שמביא הרבי^ט – אלף לשון "אלופו של עולם"; אלף לשון "אאלפך חכמה"^א ו"אאלפך בינה"^ב; אלף-פלא. מדרגת החיה היא מדרגה גבוהה מאד בעם ישראל, אפילו למעלה ממדרגתו של משה רבינו. במבנה הנרנח^י הכלליים של עם ישראל^ג – שחשוב מאד לחקוק בזכרון – הנפש היא נשמת דוד המלך, הרוח היא נשמת אליהו הנביא (תלמידו של אחיה), הנשמה היא נשמת משה רבינו והחיה היא מדרגת אדם הראשון לפני החטא

המלך (הוא בא מבית דוד ו"הוא דוד בעצמו"^ד). אחר כך נעשה אחיה השילוני רבו של אליהו הנביא מבשר הגאולה. לבסוף הוא מופיע כרבו של הבעל שם טוב, שמתחיל לגלות את תורת משיח בעולם.

עלית הנשמה המפורסמת של הבעל שם טוב היא העלייה להיכלו של משיח, שם הוא שאל את משיח "אימתי קאתי מר?" והמשיח ענה לו "לכשיפוצו מעינותיך חוצה". הבעל שם טוב היה מורגל בעליות נשמה, אך באותה עלייה הוא עלה למקומות שמעולם לא עלה אליהם ולכן

הוא נזקק לליווי. מי ליווה אותו? אחיה השילוני. כנראה בכל יום כשאתם עולים לחומש אתם גם עושים עליית נשמה – צריך לעלות כל יום להיכל של משיח, לשאול אותו "אימתי קאתי מר?" ולשמוע שהוא אומר "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" ואז צריך לרדת ולהפיץ – לעלות לחומש ושוב לרדת להפיץ בכל המישור של גוש דן ובכל העולם. בעליות האלה צריך ללוות אתכם אחיה השילוני...

אחיה השילוני מתנבא על קריעת הממלכה בידי ירבעם בן נבט, תוך שהוא קורע את השלמה החדשה של ירבעם כסמל לקריעת השבטים לשתי ממלכות^ה, אך השם אחיה הוא מלשון איחוי ואחדות – אחיה הוא "קורע על מנת לתפור"^ו, כאשר תכלית הקריעה היא החיבור

ד פיוט "אומץ ישעך" להושענא רבה.

ה לב לדעת "פרק בעבודת ה'" (ראה אגדת בראשית פ"א ולקוטי הלכות יו"ד הלכות יין נסך ג, ו).

ו אגרת הבעש"ט, נדפסה בכש"ט (קה"ת) אות א.

ז מלכים"א יא, כט"לט. "שלמה" נופלת על לשון שלמה המלך (וקריעת השלמה – בהמתקה – היא סוד השם קר"ע שט"ן, קריעת השטן שעמד לשלמה המלך שם פסוקים כג"כה).

ח שבת פ"ז מ"ב (ורמז: השלמה החדשה עולה שבת).

ט שיחת פרשת אחרי מות קדשים ופרשת אמור תשנ"א. מבואר באריכות במאמר "מגולה לגאולה" בספר מודעות טבעית.

י בראשית רבה כ, ב; זחר ח"ג טז, ב; לא, א.

יא איוב לג, לג.

יב ע"פ שבת קד, א.

יג ע"ח ש"ג פ"ב; סוד ה' ליראיו תפלה קודם הלמוד פ"ו הערה ל.

האריז"ל מפליג במעלתו של אחיה השילוני, הרבי של הרבי שלו

יש גם בקורת על זכריה^{כג}, שכתוב^{כד} שהוא עמד והתנבא מעל העם – הוא התנשא עליהם, הוא לא היה מעורה בתוך העם. ארבע נשמות כאן הן בתנ"ך – משה אחיה זכריה (העולות יחד תורה, וסימנן בר"ת "קדם מפעליו מאז"^{כה}) – והנשמה הרביעית היא נשמת רשב"י.

רחמים מופלאים בדברי הימים

הכינוי אחיה השילוני מוזכר בתנ"ך חמש פעמים, אך רק פעם אחת היא מופיעה בכתוב מלא, "אחיה השילוני"^{כו}, בעוד שלש הפעמים האחרות כתוב "אחיה השילוני"^{כז} ופעם אחת "אחיה השלוני"^{כח}. הפסוק בו מופיע אחיה השילוני באופן המלא הוא "וּשְׁאָר דְּבָרַי שְׁלֹמֹה הַרְאֵשְׁנִים וְהַאֲחֵרוֹנִים הֲלֹא הֵם פְּתוּבִים עַל דְּבָרַי נְתַן הַנְּבִיא וְעַל נְבוֹאֹת אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי וּבְחִזּוֹת יַעֲדוּ [כתיב: יעדו] הַחֲזָה עַל יַדְבָּעִם בֶּן נְבֻט", ובו נתבונן כעת:

בפסוק מוזכרים שלשה נביאים שהתנבאו בזמן שלמה המלך וכולם התנבאו גם על ירבעם בן נבט (ולא רק יעדו החווה, כפי שניתן היה להבין בטעות מלשון הפסוק). בשלמה המלך יש "דברי שלמה המלך הראשונים והאחרונים" – בתחלה שלמה הוא מלך צדיק, עליו מתנבא נתן הנביא שימשיך את נצחיות בית דוד ויבנה את בית המקדש, אך לבסוף הוא לא בסדר, הוא נושא אלף נשים (כנגד הציווי "לא ירבה לו נשים"^{כט}) והן מטות את לבבו לאפשר להן לעבודה לגילולי בתי אביה^ל. שלמה המלך גם מכביד את עולו על העם – מה שגורם לכך שירבעם בן נבט מורד בו בחייו^{לא}, וכאשר רחבעם בנו אומר שיכביד עוד

(בו נאמר "ויהי האדם לנפש חיה"^{לב}), שלמעלה ממנו רק היחידה הכללית, נשמת המשיח. האריז"ל אומר בפירושו^{לד} שאחיה הוא סוד "זיהרא דאדם קדמאה"^{לו}, הזהר של אדם הראשון לפני החטא. אחיה השילוני איננו הרבי של האריז"ל. מי הרבי של האריז"ל? אליהו הנביא. כתוב שביחס לבעל שם טוב אליהו הנביא איננו רבי – קצת קשה להגיד, אבל כתוב^{לז} שצריך להאמין שאלהו הנביא עמד לפני הבעל שם טוב כמו 'משמש' והבעל שם טוב שלח אותו כשרצה לפעול פעולות בעולם. בכל אופן, האריז"ל מפליג במעלתו של אחיה השילוני, הרבי של הרבי שלו, ואומר שהוא למעלה במדרגה גם משמואל הנביא, ששקול כנגד משה ואהרן^{לח}.

עוד אומר האריז"ל, כפי שמובא בספר גלגולי נשמות של הרמ"ע מפאנו^{לט}, שיש ארבע נשמות שהן בעצם נשמה אחת. על שלש הנשמות הראשונות יותר קל להבין והרביעית מפתיעה. הוא אומר שאחיה השילוני הוא גם הסוד של משה רבינו, שהוא היה מקבל ממנו. בזהר כתוב^מ שאחיה השילוני הוא באותה מדרגה כמו רבי שמעון בר יוחאי (הגלגול העיקרי של משה רבינו^{מא}), שהם באותו מקום בשמים. מי הנשמה הרביעית? זכריה הכהן, הנביא שהתנבא על החורבן ויואש הדג אותו, מעשה שהיה חלק מסיבות החורבן^{מב}. הריגת זכריה היתה חטא, אבל

יד בראשית ב, ז.

טו שער הגלגולים הקדמה לו.

טז ראה זהר ח"א קכא, ב.

יז רמח אותיות אות ז וראה באריכות אור ישראל ח"ג עמ' יג ואילך.

יח ברכות לא, ב; רש"י על במדבר טז, ז.

יט גלגולי נשמות אות פ סעיף ח.

כ ראה זהר ח"ג שט, א.

כא שער הגלגולים הקדמה לו וראה ד"ה "באתי לגנוי" י"א שבט תשכ"א ובכ"ד.

כב ראה גיטין נו, ב.

כג איכה רבה פתיחתא כג.

כד דה"ב כד, כ.

כה משלי ח, כב.

כו דה"ב ט, כט.

כז מלכים"א יא, כט; יב, טו; טז, כט.

כח דה"ב י, טו.

כט דברים יז, יז.

ל מלכים"א יא, דח. וראה שבת נו, ב.

לא מלכים"א פי"ב.

שלם^{לח}), אבל מהו לעניננו? **אלישע** – תלמיד-תלמידו של אחיה. בכתר שם טוב מתקשר אחיה לשלש דמויות – משה, דוד ואלהו הנביא. והנה, **משה-דוד-אליהו** בגימטריא **השילוני** (כך שממוצע כל אחד הוא 137)!

כמה עולה הכינוי המלא, **"אחיה השילוני"**? 435 (המשולש של 29) – תוספת של עוד 24 (כמנין **דויד**, כפי שהוא מופיע בדברי הימים). האם יש עוד מישהו בפסוק שזו הגימטריא שלו? **ירבעם בן נבט!** לא סתם אחיה השילוני הוא המתנבא על מלכות ירבעם בן נבט – השם שלו מעיד שהוא צריך להיות הנביא שלו, ובסופו של דבר הוא צריך לתקן אותו. חוץ מהכינוי "אחיה השילוני", שמופיע מלא רק כאן, יש בפסוק עוד מלה שהיא "לית" בלשון המסורה – מלה שמופיעה רק במקום אחד. הייתי חושב שהיא תופיע עוד פעמים, אבל המלה "נבואת" – השייכת לאחיה – מופיעה רק פעם אחת. כמה שזה **"נבואת"**? 459 (הממוצע בין שתי המילים היחודיות כאן, **"נבואת"** ו**"השילוני"** הוא בדיוק **"אחיה השילוני"** כאשר ה'כנף' היא אחיה). מה אומר המספר הזה? בושה שלי יודעים... כנראה בושה שלי, שלא הפצתי את זה מספיק. 459 בגימטריא **בעל שם טוב**. רמז מופלא שאחיה השילוני הוא רבו של הבעל שם טוב. כמה שזה כל הביטוי **"ועל נבואת אחיה השילוני"**? בדיוק 1000. דורשי רשומות אמרו^{לט} ש-1000 – סוד אלף האורות שקבל משה רבינו במתן תורה^ל, ענין גבוה מאד – עולה **ישראל בעל שם טוב** (שעולה גם **תלמיד ותיק**. מורנו הבעל שם טוב הוא התלמיד ותיק שכל חידושו

יותר על העם הולך העם בעקבות ירבעם. ירבעם בן נבט הוא חוטא ומחטיא את ישראל^{לב}, במובן מסוים הוא הדמות הכי גרועה בתולדות מלכות ישראל, אבל יש לו טענה – ודאי הכבדת העול על העם היא גם בעיה אצל שלמה (ורחבעם בנו המצהיר שיכביד את עולו הוא כבר טפש, ההולך בעצת הצעירים, בני גילו, ה'חבר'ה' שאיתם גדל, במקום ללכת בעצת הזקנים^{לד}).

בשלש הדמויות בפסוק יש **"דברי נתן הנביא"** ו**"חזות יעדו החזה"** (תוך שימוש כפול באותו שרש) – נתן נקרא נביא ויעדו נקרא חוזה, נביאים הם מצד הנצח וחוזים מצד ההוד^{לד}. באחיה נאמר **"נבואת"** אך הוא לא מכונה נביא או חוזה אלא השילוני. מה הפשט? שהוא בא משילה^{לה}. מיהו שילה? המשיח. שילה מופיע בברכת יהודה, **"עד כי יבא שילה"**^{לז} – **שילה** בגימטריא **משה** ו**"יבא שילה"** בגימטריא **משיח**, כנודע, שתיהן נשמות הקשורות לסודו של אחיה השילוני^{לז}. בפסוק הזה יש תופעות מופלאות:

מה הגימטריא של **"השילוני"**

(המלה שמופיעה רק כאן, **"לית"** בלשון המסורה)? 411, בגימטריא **תהו, יש מאין**, שלש פעמים 137 (**קבלה**), שהוא המספר הכי חשוב היום במעשה בראשית (וכתבנו עליו ספר

לב אבות פ"ה מ"ח.

לג מלכים"א יב, יד.

לד ראה הקדמת תקו"ז ב, א; ביאור הגר"א לתקו"ז תקון יח; קהלת יעקב ערך 'נח' ('נצח הוד בחינת חוזים נביאים').

לה רד"ק על מלכים"א יא, כט.

לו בראשית מט, י.

לז ראה בעל הטורים שם:

עד כי יבא שילה. פי' אחיה השילוני שהיה מעיר שילה והוא בישר לירבעם שנקרעה מלכותו של דוד ממנו ונתנה לו עשרה חלקים. יבא שילה. בגימטריא משיח. שילה. בגימטריא משה...

לח The Riddle of Creation 137

לט ראה כתבי רח"א ביחובסקי עמ' גג.

מ ספר הליקוטס פרשת כי תשא.

לשון אחדות וקבוצה^{מג}, כמו "וישמע שאול את העם"^{מד} – "שמע ישראל" היינו אחדות ישראל, מאחדים-מאחים את עם ישראל (ענינו של אחיה) כאשר מכריזים ומגלים ש"הוי' אלהינו הוי' אחד!"

ראשי וסופי תיבות של "אחיה השילוני" הם אותיות אהיה, השם של יציאת מצרים, כשהאותיות שבתוך התיבות עולות 414, בגימטריא "ואהבת"^{מה}, פעמיים אור-רז, אור אין סוף – יש כאן אור אין סוף בתוך שם אהיה, שם הגאולה.

אנחנו מורגלים בתופעות יפהפיות בפסוקים, אבל התופעות כאן הפתיעו גם אותי. יש כאן הרבה תופעות יפהפיות, ציינו את הכי בולטות כדי שיזכרו אותן...

מג ראה מאמרי אדה"ז תקס"ג ח"ב עמ' תרעז; אזה"ת עקב עמ' תעט. ועוד.
מד שמואל'א טו, ד.
מה דברים ו, ה.

כבר נאמרו למשה מסיני^{מז}). כלומר, "ועל... אחיה השילוני" עולה ישראל המתווסף ל"נבואת" העולה בעל שם טוב.

כמה עולים שלשת הנביאים שכאן? "נתן הנביא", "אחיה השילוני" ו"יעדו החזה" (לפי הקרי) עולים 1118 – זה מספר שכבר מכירים, ויש ודאי שאומרים שהוא המספר הכי חשוב בתורה, "שמע ישראל הוי' אלהינו הוי' אחד"^{מב} (המספר הראשון שהוא גם כפולת שם

הוי' וגם כפולת שם אלהים, שהפסוק מייחד אותם, "הוי' אלהינו הוי' אחד"). "שמע" הוא

מא ויקרא רבה כב, א.
מב דברים ו, ד.

"שמע ישראל"

היינו אחדות ישראל, מאחדים-מאחים את עם ישראל (ענינו של אחיה) כאשר מכריזים ומגלים ש"הוי' אלהינו הוי' אחד!"

הלומד על מְנַת לַעֲשׂוֹת | צידה לדרך

- ◆ כדי להתחיל דרך חדשה – מול ההתנגדות להפצת החסידות – הבעל שם טוב היה זקוק לרבי.
- ◆ גדולי ישראל הבינו כפשוטו את מעבר אחיה השילוני בין הדורות.
- ◆ כדי להתעצם עם הבעל שם טוב יש להכיר את דמותו של אחיה השילוני.
- ◆ אחיה השילוני מחבר את משה ודוד, שהם נשמת משיח וגוף משיח, מלמד את אליהו, מבשר הגאולה, ואת הבעל שם טוב, מגלה תורת משיח.
- ◆ אחיה השילוני הוא "קורע על מנת לתפור" – הוא חוזר בכל דור לאחות את הקרע שעשה בעם.
- ◆ הקרע בעם בדורנו הוא בגלל החטאים – אבל הגיע הזמן לאיחוי וגאולה.
- ◆ אחיה בא מ"זיהרא דאדם קדמאה" והוא שייך לנשמות משה רבינו, זכריה הכהן ורבי שמעון בר יוחאי.
- ◆ אחיה השילוני לומד אצל משה, דן בבית דינו של דוד ומלמד את אליהו.
- ◆ "שמע ישראל" – אחד וקבץ את ישראל – על ידי הגילוי ש"הוי' אלהינו הוי' אחד!"

שיעור

קבלת פנים לחתן וכלה

עבודה תמה

קיצור מהלך השיעור

בראש חדש ניסן ערך הרב קבלת-פנים קצרה לחתן ביום חופתו (עיינו בהקדמת החוברת...), שעסקה **במעלת יום החתונה ובסודות הנישואין** הטמונים בו. ההמשך נסוב על רמזי שמות החתן והכלה, מתוכם הובא כאן רק רמז אחד פשוט, שביאורו עמוס **משמעות רבה בעבודת ה'**. האווירה הביתית והמקרבת מורגשת בשיעור – **חיוך חסידי לחתן ולכלה**. מזל טוב!

”ישמחו השמים ותגל הארץ” – התכללות החתן והכלה

היום ראש חדש ניסן. צירוף שם הוי' של החדש הזה הוא **יהוה**, הצירוף לפי הסדר הישר – זהו הסדר שכולל וקובע את סדר הצירופים של כל השנה. האריז”ל אומר¹ שלכל צירוף יש מקור בתנ”ך, כאשר שם הוי' לפי הסדר יוצא מראשי התיבות **”ישמחו השמים ותגל הארץ”**². בשם הוי' בברכה האמצעית במוסף, **”ברוך אתה הוי' מקדש ישראל ומחדש חדשים”**, היה צריך לכוון את הצירוף הזה עם המלים האלה. החתן הוא **”ישמחו השמים”** והכלה היא

”ותגל הארץ”. הפסוק בתהלים מסיים במלים **”ירעם הים ומלאו”**, בגימטריא **חתן** – יש משהו מיוחד בחתן שהוא **”ירעם הים ומלאו”**. אבא של הרבי כותב³ שמאד חשוב לזוג לטייל, במיוחד בשנה ראשונה וכו' – כדאי לטייל לים... הפסוק בתהלים מסיים **”ירעם הים ומלאו”**, אבל יש פעמיים בתנ”ך **”ישמחו השמים ותגל הארץ”**. בכל בקר אומרים ב”יהי כבוד” את הפסוק השני, מדברי הימים – **”ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים הוי' מלך”**. הגם ש”ישמחו השמים” היינו החתן ו”ותגל הארץ” הכלה, כל אחד מהם, החתן והכלה, כולל את שניהם, גם את השמים וגם את הארץ – יש **מה דמה ויבן דמה** (החתן והכלה שבחתן) ו-

נרשם ע”י איתיאל גלעדי. לא מוגה. קבלת פנים לבנימין יהודה ודבורה־לאה (לבית פלאי) בן זמרה. א' ניסן תשפ”ד – כפ”ח.

א משנת חסידים מסכת ניסן בתחילתה. ובכ”מ.

ב תהלים צו, יא. דהוי”א טז, א.

ג ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמ' תו.

התכל'ס של
"שמחו השמים
ותגל הארץ,
כל השמחה
של הטבע, היא
"ויאמרו בגוים
הוי' מלך"

וראים את הנסים של עם ישראל, ואז "ויאמרו בגוים הוי' מלך". שזה יתקיים!

ברכת האילנות ביחד

בחדש ניסן יש ענין לצאת ולראות את הבלבוב של העצים, עצי הפרי, ולברך על האילנות.¹ מי שבגדר "זריזין מקדימין"² עושה זאת היום, בר"ח ניסן, אבל אפשר כל החדש. למה אני מזכיר את הענין? המנהג – לפחות אצלנו, לא יודע אם יש מישהו אחד שעושה כך – הוא שאת ברכת האילנות עושים איש ואשתו יחד. [עשינו ברכת האילנות כבר היום...]. ממש "זריזין מקדימין"... בכל אופן, תלוה את הכלה שהיא גם תעשה את ברכת האילנות, ואתה תענה אמן (בכלל טוב שהבעל יתרגל לענות אמן על מה שהאשה מברכת...). בשנה הבאה בע"ה אפשר לעשות ביחד.

יש שני דברים שעושים ביחד: מנהג יותר נפוץ הוא לומר "ויתן לך" במוצאי שבת ביחד – הברכות שאחרי הבדלה – וגם את ברכת האילנות אומרים יחד. זו סגולה למה שברכתי את השווער – שיהיו הרבה צאצאים, הרבה ילדים טובים, הרבה שמחה בנסים שה' עושה. אומרים שיש נסים המלוּבשים בתוך הטבע ויש נסים שמעל הטבע, אבל גם הם מתבטאים בטבע – כמו קריעת ים סוף, שגם היתה בטבע. הנסים הגלויים הם למעלה מהטבע, משדדים את מערכות הטבע, כמו שהרמב"ן מסביר³, אבל בכל אופן, הנס קורה בטבע. שנראה הרבה נסים, שגם הגוים יראו את הנסים – "ויאמרו בגוים הוי' מלך" – הכל בזכות ה"שמחו השמים ותגל הארץ" של החתן והכלה.

"עבודה תמה"

שמות החתן והכלה עולים יחד 445.

מה דבן ו-בן דבן (החתן והכלה שבכלה)⁴. צריך לומר שהפסוק בתהלים, בו כתוב **"ירעם הים ומלאו"** ששונה **חתן**, שייך כולו לחתן – התכללות הכלה בתוך החתן. אבל **"ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים הוי' מלך"** היינו התכללות החתן בכלה.

התכלית – "ויאמרו בגוים הוי' מלך"

למה אני אומר זאת? לאבא של הכלה יש חוב, שאולי אתה, החתן, תעזור לו להשלים... הוא כותב ספר על ארבע המהפכות⁵. המהפכה האחרונה, המהפכה הרביעית, היא להביא את אור התורה לכל העולם – עד שיתקיים "ויאמרו בגוים הוי' מלך". שנזכה גם ל"ירעם הים ומלאו" וגם ל"ויאמרו בגוים הוי' מלך". לחיים לחיים, אתה עוד פעם מקבל על עצמך החלטה לסיים את הספר במהרה. גם אתה, המחותר, תעזור – כעת אתה מחותר, יש לך עוד יותר כח השפעה. העולם מחכה לספר הזה! לחיים לחיים.

לא כולם שמים לב שיש פה שני פסוקים של "ישמחו השמים ותגל הארץ". כנראה הארזי"ל מתכוון לשני הפסוקים, אבל אלה שני דברים שונים לגמרי: "ירעם הים ומלאו", בפסוק בתהלים, היינו ההמשך של ההתפעלות מהטבע, המשך ל"ישמחו השמים ותגל הארץ". אבל הפסוק השני, בדברי הימים – הספר של דויד מלא – אומר שהתכל'ס של "ישמחו השמים ותגל הארץ", כל השמחה של הטבע, היא "ויאמרו בגוים הוי' מלך". כנראה ששמחת הטבע משפיעה על הגוים. ניסן לשון נסים – אם יש נסים גלויים הם גלויים לכולם, גם הגוים

1 ברכות מג, ב; טושו"ע או"ח סי' רכו.
 2 פסחים ד, א.

3 ראה בפירושו לשמות יג, טז; בהקדמה לפירושו לאיוב ועוד (וראה עוד עקדת יצחק ש"ג).

4 ראה לקו"ת ריש תזריע. ובכ"מ.

5 ראה החל מהתוועדות כ"ד טבת תשע"ה.

6 רש"י על ברכות נו, א ד"ה "ניסי"; פע"ח שער השופר פ"ה.

בכל עבודה ה', וכמוכן גם בעבודת הקשר בין איש ואשה, העיקר הוא האהבה

הכל ויותר. ה"אחד" של "המאה פעמים ואחד" מגלה את "אחד האמת", של ה'. פירוש המלה "עבודה" הוא שאדם עובר את הטבע, עושה יותר ממה שבא לו – גם מה שבא לו בטוב.

זו ברכה הכי גדולה, שנזכה – שאתם תזכו ואנחנו נזכה – ל"עבודה", ושהעבודה שלנו תהיה עבודה תמה. איך? עם הרבה "פולחנא דרחימותא", עם הרבה אהבה. אם יש הרבה אהבה – האהבה גופא נותנת את הכח לשבור את הטבע, לעבור את הטבע. אהבה היא כח אדיה, בלי סוף, שעובר את הטבע והופך כל מעשה לעבודת ה' – הרי אנחנו פה, בעולם, בשביל עבודת ה'. לחיים לחיים, שיהיה חיים של עבודה. מי אמר 'העבודה היא חיינו'? אנחנו מאד אוהבים את המשפט הזה... נתרגם אותו לשפת החסידות – העבודה היא חיינו, וחיים הם חיים מלאים חשק ואהבה. לחיים לחיים.

בהשגחה פרטית, ממש בתחלת שיעור התניא של היום¹, ר"ח ניסן, מופיע הבטוי "עבודה תמה". אדמו"ר הזקן מסביר שם ש"עבודה תמה" היא "ליבטל וליכלל באורו יתברך" – עבודת הצדיקים בדרגת מרכבה, שעבודתם מגיעה עד לעולם האצילות (למעלה מעבודה בדחילו ורחימו שכליים, העולה לעולם הבריאה). הוא אומר שזו עבודת הצדיקים בקביעות, אך היא שייכת לבינונים לפרקים. החתן והכלה שלנו כל הזמן במדרגה זו...

אם כן, זו הגימטריא הראשונה – שאתם **תמה**, עבודה תמה ומציאות תמה, מציאות שלמה. תמה כמוכן לשון תמימות – "תמים תהיה עם הוי' אלהיך"², "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת הוי'".³ זהו אחד הפסוקים שרבי נחמן מברסלב – שהיום יום ההולדת שלו – הכי אהב.

יח תניא פל"ט.
יט דברים יח, יג.
כ תהלים קיט, א.

הגימטריא הראשונה של השמות היא מלה פשוטה – **תמה**. זו מלה שהבעל שם טוב מאד אהב – "עבודה תמה". בבית המקדש – "עבודה תמה" היא "עבודה שאין אחריה עבודה"⁴ אחרת, כלומר, שהיא עבודה מושלמת. הבעל שם טוב אומר⁵ שכל עבודה שאנחנו עושים צריכה להיות עבודה תמה.

מתי העבודה היא "עבודה תמה"? אפשר לומר ש"עבודה תמה" היא כאשר יש בה אהבה, עליה נאמר "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"⁶. בכל עבודת ה', וכמוכן גם בעבודת הקשר בין איש ואשה, העיקר הוא האהבה. בנוסח ההזמנה שכתב הרבי הקודם, לחתונה של הרבי, הוא שם בראשי הפסקאות של ההזמנה את האותיות **אהבה** – הכל תלוי באהבה. אם יש אהבה כל עבודה הופכת להיות "עבודה תמה" – האהבה עושה את העבודה של האדם בעולם הזה תמה. כתוב בתניא⁷ שיש "מעשה" ויש "עבודה", כמו בפסוק "והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם"⁸. אדמו"ר הזקן מסביר מה ההבדל בפשט בין "מעשה", כולל המעשים הטובים שאדם עושה, ל"עבודה": "מעשה" הוא עדיין לפי הטבע הטוב שלך – יהודים הם רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים⁹, וממילא עושים צדקה. אבל "עבודה" היא שבירת הטבע, לעשות יותר מהטבע שלך, כמו "שונה פרקו מאה פעמים ואחד" לעומת "שונה פרקו מאה פעמים"¹⁰ שהיה רגיל בזמנו¹¹ – הפעם הנוספת, ששוברת את הטבע, שקולה כנגד

י יומא כד, א.

יא ראה 'צוואה מהבעש"ט' (נדפסה ריש כש"ט וריש צוואת הריב"ש) אות א.

יב זהר ח"ג רסז, א.

יג אגרת הקודש י"ב.

יד ישעיה לב, יז.

טו יבמות עט, א.

טז חגיגה ט, ב.

יז תניא פט"ו.

חק ההתחדשות והתחלה

דבר חי מתחדש תמיד ומי שאינו מתחדש הוא 'מת' גם אם הוא הולך ומסתובב ('מת מהלך'). אכן ההתחדשות היא תחיית המתים, מכח החזרה למקור ("להזכיר את עצמם במקור") – מקור בלשון חז"ל הוא הרחם, ממנו יוצא הולד, והוא מכונה גם 'קבר' על-שם תחיית המתים.

המשכת הקדושה תלויה בהתחדשות, **קדש** קשור ל**חדש**. האותיות השונות ב'**חדש** קדש הן ראשי תבות **חק**. במערכות משפט שונות בעולם קיים 'חק ההתיישנות' (גם במשפט הנכרי הנוהג כאן במדינה לצערנו). אכן, במשפט כזה שאינו מיוסד על האמת והצדק המוחלט יש הגיון מסוים בהתיישנות (וודאי שראוי להתיישן מה שמחייב אדם שלא כפי התורה!). אבל במשפט התורה הקדושה אין התיישנות², הכל מתחדש תמיד – חק ההתחדשות!

הכל מתחיל ביציאת מצרים, "תחילה למקראי קדש", זו ההתחלה¹ שבה נכלל כל ההמשך, בחינת מעין הנובע, כמו 'נביעת המוחין' בהתחדשות תמידית (סוד ה'י של רבי "כל רבי מארץ ישראל", כדברי הבעש"ט). לכן כל התורה היא "זכר ליציאת מצרים". יש לזכור-להזכיר בכל יום את יציאת מצרים (הראשונה מ'שש

אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר¹. ואמרו חכמינו ז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר. יש לפרש על דרך זה, בהקדם לבאר מה שאנו אומרים בנוסח הקידוש דשבת, תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים. פירוש, דהנה ידוע פירוש רש"י ז"ל בפסוק היום הזה ה' אלהיך מצוך גו', בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאילו בו ביום נצטוית עליהם. נמצא שהעיקר להמשכת הקדושה הוא שיהא בכל פעם בבחינת התחדשות ותחילה. ועל כן כל המצוות וכל התורה תלויים ביציאת מצרים, על דרך הכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. והיינו, כי יציאת מצרים נקראת התחלה, ששם היתה התחלת המשכת הקדושה, ובה נכללו כל הניסים שהיו אחר כך, היינו קריעת ים סוף וטביעת מצרים וקבלת התורה וימי הספירה. וזו היא בחינת מעיין הנובע, שהכל תלוי במקור. על כן מוטל על ישראל להזכיר את עצמם במקור, היינו בהתחלה, שבה נכללו כל הדברים, וזהו בכלל.

"היום הזה... בכל יום יהיו בעיניך חדשים" – "העיקר להמשכת הקדושה הוא שיהיה בכל פעם בבחינת התחדשות ותחילה", לשמוע בכל יום את דברי המשיח שהוא מגיע "היום"², "היום הזה" ממש (והוא "היום אם בקולו תשמעו" שמתפרש בפנימיות: לשמוע את קול המשיח שאומר "היום"). התחדשות היא חיות, "וחי בהם" –

ג וראה מאמרו של הרב רצון ערוסי שליט"א 'התיישנות בחק ובהלכה', תחומין כא.

ד וראה מאמר מצה וכוסות לר' אייזיק מהאמיל (אחרי האהבת שלום בסדר הדורות), המרחיב את מושג ה'התחלה'.

נערך ע"י יוסף פלאי מתוך שיעור ש"פ שמיני תשפ"ד.

א ויקרא יב, ב.

ב סנהדרין צח, א.

וזהו תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, ופירוש למקראי הוא לשון המשכה, והפירוש להמשכת הקדושה העיקר הוא, להזכיר ההתחלה, שהיא המקור, הנקראת יציאת מצרים, בכלל ובפרט, ועל ידי זה נעשה המשכת הקדושה, כמו שהיה בשעת יציאת מצרים התחלת הקדושה וד"ל.

זו עבודה אישית חשובה, לייקר את הזכרון הטוב (כמו הרבי הרי"צ שהרבה לעסוק ב'זכרונות'). לכל אחד יציאת מצרים הפרטית שלו, התחלת החסידות שלו, הרגע-המכונן שבו "נדבה רוחו" להקדיש את עצמו לעבודת ה'. כך מקובל אצל חסידים שהיו מציינים את הפעם הראשונה שהגיעו לרבי, והתייחסו לכך כ'יום ההולדת'! זו ההתחלה שאחריה הכל נמשך. ומי שמרגיש שעדיין לא זכה לכך, יכול לזכור את העתיד לבוא, את הרגע שבו הוא יזכה לצאת ממצרים ברחמי ה'.

לפי זה מפרש האהבת שלום "אשה מזרעת

תחילה":

וזהו אשה כי תזריע, פירוש אשה יראת ה'

היינו כנסת ישראל בחינת כי תזריע באתערותא דלתתא, מצוות ומעשים טובים ותורה ותפלה, אוי צריך להיות בבחינת אשה מזרעת תחילה, והיינו להזכיר ההתחלה, שהיא המקור שבה נכללו כל הדברים, ולעשותם בבחינת התחדשות ותחלה.

"אשה כי תזריע" זו "אתערותא דלתתא",

וזה צריך להיות מתוך זכרון ההתחלה-המקור, "אשה מזרעת" [מתוך ההתקשרות לבחינת] תחילה". עבודה זו היא בחינת אמת ר"ת "אשה מזרעת תחלה" ו"אמת מארץ תצמח".

זכירות' שאומרים בכל יום), "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", וכן מבואר בספר התניא כי אמירת "שמע ישראל" פעמיים ביום היא בחינת יציאת מצרים.

ענין ההתחדשות ביציאת מצרים מפורש במצות "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה", הפותחת את יציאת מצרים, ומכאן הקשר המובהק **חדש-קדש**, קידוש החדש. בפסוק זה יש "ראש" ו"ראשון", שניהם דרגות הקודמות ל"ראשית" (ראשית היא כבר התחלה של משהו), ולכן הם קודמים ל"בראשית ברא אלהים", כדברי רש"י "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' שהיא מצוה ראשונה נצטוו ישראל". ובכל זאת התורה פותחת ב"בראשית" משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" – כדי לרשת נחלת גוים לא מספיקה ההתחלה של "ראש חדשים" אלא יש לרדת לדרגת "ראשית" (קשור למלכות, "בראשית" תמיד נסמך ל"מלכות").

התחלת החסידות

כעת מגיע האהבת שלום לנקודה עיקרית

ועסיסית:

וכן הוא בפרט, והיינו שכל אחד ואחד מישראל בפרט צריך להזכיר לעצמו ההתחלה שלו, היינו בנקודה הראשונה והתעוררות ראשונה שלו, שנדבה לבו לגשת אל הקודש. ואף שנראית קמנה, אף על פי כן נכללו בה כל המצוות ומעשים טובים שבאים אחר כך בהמשך הזמן. וזהו גם כן על דרך הכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, פירוש שכל ימי חיך צריך להזכיר את עצמו בנקודה הראשונה והתעוררות ראשונה הנקראת יציאת מצרים, כי כל התחלה נקראת יציאת מצרים.

אשה כי תזריע

חז"ל "הולד נוצר מדם הנקבה ומלובן האיש ולשניהם יקראו זרע". ולפי זה "תזריע" פירושו על תחילת יצירת הולד.

ואחר כך מביא ראב"ע דעת חכמי יון² "שהזרע לאשה וזרע הזכר מקפיא". כלומר, עיקר יצירת הולד היא מ'זרע האשה' (הנוצר בגוף האשה) ואילו זרע האיש (המוזכר פעמים רבות בתורה, כמו בטומאת בעל קרי) משמש רק 'להקפיא', לפעול ולתת צורה בחומר. לפי זה מתפרש "אשה כי תזריע" על זרע האשה שהוא העיקר ביצירת הולד, והכוונה על כל ההריון שהוא התפתחות זרע האשה (מתאים לתרגום אונקלוס "אתתא ארי תעדי").³

דעה זו מביא הרמב"ן בשם "פילוסופי היוונים" ורבינו בחיי (בשם "חכמי הטבע"). ובלשון אדמו"ר הזקן "מבואר בספרי הרפואה שעיקר בנין הולד נעשה מזרע הנקבה שהאם מזרעת וזרע הזכר הוא כענין המחבץ דהיינו מה שכתוב '[הלא כְּחֶלֶב תְּתִיכְנִי] וְכִגְבֵּנָה תִּקְפִּיאֲנִי', כמו שהגבינה התהוותה מהחלב רק שזהו ע"י שנותנים בו איזה דבר כמו קיבה שהוא המעמיד את החלב להיות נקפא שיעשה ממנו גבינה. כך

דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וַיֵּלֶדָה וְזָכַר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נְדָת דְּוִתָּהּ תִּטְמָא. אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ — אחר שהשלים תורת הטהור והטמא בנאכלין הזכיר טמא אדם, והחל מן האשה היולדת, כי הלידה היא תחלה. ורבים אמרו שהאשה מזרעת תחלה יולדת זכר, על כן וילדה זכר, ועל (כז) א דעת חכמי יון שהזרע לאשה, וזרע הזכר מקפיא, וכל הבן מדם האשה. והנה פירוש תזריע תתן זרע, כי היא כמו הארץ.

הטעם לסדר הפרשיות: בפרשת שמיני מדובר על בעלי החיים הטהורים והטמאים, ובהמשך לזה מדובר כאן על הטומאות שיש באדם – טומאת לידה, טומאת צרעת, ובהמשך פרשת מצורע יתר הטומאות. ובטומאות האדם פותחת התורה בטומאת לידה כיון שהלידה היא תחילת חיי האדם.

הלשון המיוחדת "אשה כי תזריע" צריכה פירוש (שלכאורה צריך לומר "אשה כי תלד זכר" או להזכיר את ההריון כמו "ותהר ותלד" וכיו"ב). ותחלה מביא ראב"ע את פירוש חז"ל ("ורבים אמרו") "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר", וזהו "אשה כי תזריע [כאשר היא מזריעה תחלה אז] וילדה זכר" (ופירש הרמב"ן שלדעת

ב ראה אבן העזר (ר"י משקוני) כאן המצטט מחכמי יון. להשוואה עם המקובל כיום במדע הרפואה, ראה אנציקלופדיה הלכתית רפואת ערך זרע.

ג כן כתב הרמב"ן בהמשך לדעת 'פילוסופי היוונים' – "ואם כן יהיה מלת תזריע כמו זרועיה תצמיח, וכן אמר אונקלוס ארי תעדי".

נערך ע"י יוסף פלאי מרשימת הרב.

א יש כאן שתי גרסאות. ונראה כגרסה "ועל דעת חכמי יון", שזהו ענין חדש ואינו נובע ממה שכתוב קודם על "אשה מזרעת תחילה".

חז"ל "אשה קרקע עולם היא", וכמו בפסוק "כִּי כָאֲרֶץ תֹּצִיא צִמְחָהּ וּכְגִנָּה יִרְוֶינָהּ תִצְמִיחַ" (למרות שהזרע עצמו אינו נוצר בארץ בכל זאת הוא קרוי זרע הארץ). בסגנון קצת אחר: לפי ראב"ע "זרע" כאן פירושו הולד עצמו, הנקרא זרעו של אדם, והלידה היא נתינת הזרע. מכל מקום, לפי ראב"ע הפסוק לא מתייחס לעצם יצירת הולד, ואין להוכיח ממנו על המושג זרע האשה (כהבנת חכמי יון).

זרע הזכר הוא המברר זרע הנקבה להיות נקפא ונעשה ממנו הולד^ד.

"והנה פירוש תזריע תתן זרע, כי היא כמו הארץ". כלומר, ראב"ע עצמו מפרש את הפסוק לפי הפשט בדרך אחרת: "תזריע" פירושו שהאשה 'מצמיחה' את מה שזורע בה, כמו הארץ שבה זרעים הזרעים וממנה הם גדלים, כלשון

ד לקו"ת פרשת חקת סג, ד.

המשך מעמ' 7 <<<

עולה י"פ גאווה – התפשטות הגאווה בכל עשרת כוחות הנפש^ב,^ג ורק מציין שמדת חסידות היא להתרחק מהגאווה עד הקצה האחרון^ד, אך בפרק ב – העוסק במי שמדותיו התקלקלו ועליו לתקן על ידי הטיה-זמנית עד לקצה השני^ה – הוא כותב^ו כעיקר הדין שבנוגע לגאווה וכעס אין לנקוט במדה בינונית אלא יש להרחיק מהן עד הקצה האחרון (באופן קבוע). דווקא על ידי הקלקול ותיקונו זוכים ליחס נכון לעבודה הזרה של הגאווה והכעס.

ורמז שכל התהליך – ובעצם כל התורה כולה, כנ"ל – מכוון לתיקון עבודה זרה: שמות כל ההלכות בספר המדע, **יסודי התורה דעות תלמוד תורה עבודה זרה תשובה**, העולות **יא פעמים עבודה זרה** (היינו שעל עבודה זרה בפירוש נוסף עוד י"פ –

שלמות ההתפשטות של – **עבודה זרה**)!

(תשובת התלמיד חכם על גאותו וחזרתו ללימוד לשמה) – קודמות הלכות יסודי התורה והלכות דעות, המכשירות את האדם במוחו ובלבו. דווקא

על בסיס ידיעת יסודי התורה העמוקים – החל מ"מעשה מרכבה" ו"מעשה בראשית"^ח – וההליכה בדרך הממוצעת הרי הוא 'תלמיד חכם שלם' שדעתו זחה עליו ("עבודה זרה").

לכל הסדר הזה יש תכלית, "ירידה צורך עליה" – ללא חטא הגאווה לא היה נדרש האדם לתשובה עליו, ולא היה זוכה לריחוק מהגאווה עד הקצה האחרון, "לא מיניה ולא מקצתיה"^י, כפי שנדרש בענין הישות (שרש עבודה זרה, שיש לשרש אחריה ולבערה מכל וכל^{יא}). כך, בתחלת הלכות דעות, המתארות הנהגת "אדם ישר" לכתחילה, מתאר הרמב"ם

את הדרך הממוצעת גם ביחס לגאווה וכעס (המשתלשל מהגאווה, וכרמזו הידוע ש-כעס

לכל הסדר הזה

יש תכלית, "ירידה

צורך עליה" – ללא

חטא הגאווה לא

היה נדרש האדם

לתשובה עליו, ולא

היה זוכה לריחוק

מהגאווה עד

הקצה האחרון,

"לא מיניה ולא

מקצתיה", כפי

שנדרש בענין

הישות

נב ראה גם יין משמח ח"ד ש"ו בתורה "אש ממים" ובכ"ד.

נג הלכות דעות פ"א ה"ד.

נד שם ה"ה.

נה שם פ"ב ה"ב.

נו שם ה"ג.

מח חגיגה פ"ב מ"א.

מט לקו"ת בהר מא, א ע"פ מכות ז, ב. ובכ"מ.

נ סוטה ה, א.

נא ע"ז מה, ב.

הסיפור החסידי

ה'תורת חסד' מלובלין | חתיכת אש בחדר הרב

רבי שניאור זלמן פרדקין מלובלין נולד בשנת תק"צ בחודש אדר בעיירה ליאדי לאביו הרב שלמה – שו"ב בבינסקוביץ – ואימו מרת איידל. היה תלמיד מובהק של אדמו"ר הצ"צ מגיל צעיר. לאחר שידוכיו נסע ללמוד אצל רבי אליהו יוסף מדריבין שם הפך לגדול בתורה, לאחר נישואיו החליט שלא להתפרנס מן הרבנות, אך לאחר שירד מנכסיו ציווה עליו אדמו"ר הצמח צדק להתמנות לרבה של פולוצק – ואכן, בשנת תרט"ו מונה לרבנות שם. לאחר שלוש עשרה שנה עזב את פולוצק ופנה לרבנות לובלין, שם נקשר במיוחד אל רבי צדוק הכהן מלובלין, ומשך שעות היו עוסקים בתורת החסידות. עשרים שנה מלך רבי שניאור זלמן בלובלין, ואפילו הרוגנטשבורר רבי יוסף רוזין, נסע ללמוד אצלו בלובלין. גדולי דורו העידו עליו שלומד תורה לשמה. בשנת תרנ"ב הביע לראשונה את חפצו לעלות לירושלים. בני עדתו ניסו למנוע אותו מחך, ולכן נסע להבראה במעינות מרפא, ומשם "ברח" לירושלים. רק בהגיעו לירושלים שיגר את התפטרותו ללובלין. בירושלים, הקים רש"ז בית דין חסידי ומשחטה נוסח ליובאוויטש, ניהל את כולל חב"ד ועמד בראש בית הכנסת צמח צדק. מסופר כי בכל ליל יוהכ"פ היה נגלה אליו בהקיץ רבו המובהק – אדמו"ר הצ"צ – והיו עוסקים יחד בתורה. אדמו"ר הצ"צ אף לימד את רש"ז את סוד קבלת הפתקאות – דבר השמור בד"כ לרביים בלבד. בירושלים נפטרה זוגתו הראשונה, ואז התחתן עם זוגתו בזוג שני מרת יוכבד, בחתונה השתתפו כל גדולי ירושלים כרבי שמואל סלנט ורבי יהושע לייב דיסקין. אף כי בשנותיו האחרונות היה חולה, דבריו בחודש אדר תרס"ב הפתיעו את מקורביו: "לא אוכל לסבול יותר את עלמא דשיקרא הזה!!" ובה' ניסן תרס"ב, החזיר ר' שניאור זלמן את נשמתו לבוראה, ובאותו רגע פרצה סערת ברקים ורעמים בחוצות ירושלים. מנוחתו כבוד בחלקת חב"ד בהר הזיתים.

ופעם אחת בנה בית עבור הצמח צדק, במהלך הבניה יצא הצמח צדק מחדרו בפתאומיות, ור' שלמה נרתע לאחוריו בבחלה. כאשר הבחין בו הצמח צדק שאלו: "וכי אני דוב?..." ובירכו שיזכה ל"בנים רבנן".

התקווה היתה גדולה, אך רבי שניאור זלמן נולד אולם, נמול כוח הדיבור. דרשו אביו ואימו אחרי רופאים, אך לא מצאו תרופה למחלתו. לפתע, בהיותו בן שלוש, החלו לקלוח מפיו דברי תורה – והסתבר שכל אותם שלוש שנים היה רק מטה אווין לתורה ולא יכל לדבר, ורק בגיל שלוש החל להוציא מילים מפיו. ולא עוד, אלא שהדיבור

רבי שניאור זלמן, מתבר שו"ת 'תורת חסד', היה מגדולי התורה הבולטים בדורו. מסופר, כי לידתו נעוצה בברכת אדמו"ר הזקן לסבו רבי דובער, לאחר שנפטר בנו: "אנחם אותך שיוולד לכתך בן שיאיר את עיני ישראל". בהזדמנות אחרת, כאשר עברו כל בני המשפחה ליד אדמו"ר הזקן למעט הבת שרה, שאל אדמו"ר הזקן: "היכן היא? ממנה יצא אור גדול". לידתו כרוכה גם בברכה לה זכה אביו בעקבות מעשה שהיה: רבי שלמה פרדקין היה בנאי,

הפסוק בו בחר לקרוא לספרו הגדול: תורת חסד היא תורה הנלמדת על מנת ללמד לאחרים, להשפיע מטוב התורה על מי שלא יכול להגיע אליו בעצמו. זו משמעות התרגום בכלל, ובפרט תרגום אונקלוס – שהיה גר צדק, התגלמות הרחוק שהתקרב. אך לא רק לרחוקים נצרכת התורה המקרבת: גם הקרובים ביותר, כדי להתקרב עוד ולהחזיק בהתקרבות הזו, זקוקים ללימוד תורה עוד ועוד. כך נהג רבי שניאור זלמן עצמו, שהקדיש שלוש שעות ביום ללימוד תורת הצמח צדק – באומרו כי אין התקשרות לרבי בלא לימוד תורתו. ואכן, ההתקשרות שזכה לה היתה עזה כל כך, עד שרבו הצמח צדק היה בא ולומד עמו בהקייק!

רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל סיפר, ששמע בכבודו ובעצמו מהרבניית של התורה חסד נבנ"מ: פעם שמעה כי בחדר של התו"ח יש דיבורים בין שניים, וידעה כי רק הרב בפנים, וניגשה לפתוח הדלת וכבר עמד התו"ח מול הדלת ובידיו על ב' צידי הדלת ויאמר לה, "דער רבי דער צמח צדק איז דא, נישט דערציילן!" (הרבי הצמח צדק פה, אל תספרי!), כל ימי חייו שמרה על אזהרתו ורק אחרי הסתלקותו סיפרה זאת.

גם הרה"ח רבי עזריאל ליברמן זצ"ל סיפר כי בהיותו בחדר צעיר זכה לשמש את התו"ח, ובלייל יוהכ"פ כשהי' בהכרון הביא ר' עזריאל להרבי בד מים לרחיצת ידיו, ובהכנסו לחדר התו"ח ראה צורת אש (א שטיק פייער) ונפל ארצה ונתעלף (המובן מדבריו הי' שזה הי' ארמו"ר הצ"צ זיע"א). אנשי הבית הקיצוהו מהתעלפותו ושאלו לרב אם לתת לו למעום משהו או לשנות, ויען הרב שישמוחו קצת זמן על המיטה שם, ואח"כ קם לדרכו ככל אדם.

הראשון שיצא מפיו היה פירוש לתרגום אונקלוס על הפסוק "ויהי האדם לנפש חיה" – שתרגם שם "והות באדם לרוח ממלא".

מכל קצוות האזור באו אנשים לחוות בפלא המופלא, אשר ילד בן שלוש כבר בקיא בחומש עם רש"י ואונקלוס.

בגיל חמש כבר ידע מסכתות שלמות על בורין, וכאשר ביקר בליאדי הצמח צדק' בחנו על תלמודו במשך שתיים רצופות, ואחר כך נתן לו רבע רובל, נטל הילד את הכסף ואמר: "בספר 'שמואל' נתן שאול לאיש האלוקים – שמואל – רבע כסף, וכאן נותן לי איש האלוקים רבע כסף". נהנה הצמח צדק וברכו שיהפוך לגדול בתורה. ואכן, הנער גדל כל כך עד שכבר בגיל אחת עשרה, נתן לו הצמח צדק שאלות בהלכה בנושא עגונות שיחווה עליהם דעתו. רבי שניאור זלמן היה קשור בחייו לצדיקים רבים: לאדמו"ר הצמח צדק – כחסיד ותלמיד מובהק, לרבי המהר"ש – שרש"ז סייע במינויו לרבי וכפף עצמו אליו. ניתן למנות גם את רבו, החסיד רבי אליהו יוסף ריבלין, בעקבותיו עלה לארץ, ורבי צדוק ידידו מלובלין. אך מתוכם מתבלט במיוחד הקשר לאדמו"ר הזקן, שעל שמו נקרא ובברכתו נולד.

והנה, אם נתבונן בשמם המשותף, נגלה כי השם השני, "זלמן" אינו שם עברי רגיל – זהו תרגום נפוץ לשם "שלמה". השם המתורגם מצטרף כאן לעובדה, שמילותיו הראשנות של ילד הפלא היו מתוך תרגום אונקלוס על התורה. ורמז לדבר: זלמן עולה בגימטריא 127 – הנקודה האמצעית של אונקלוס-253. כל זה מצביע על קשר הדוק בין רבי שניאור זלמן, לבין הביאור הפנימי לפסוק "תורת חסד על לשונה" –

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

ילדים, חו"ל ועין הרע

אנחנו נשואים כמה שנים ועדיין לא זכינו לפרי בטן. מישהו אמר לאבא שלי שלפי חישובי הגימטריא אנחנו צריכים להוסיף שם. האם כדאי לעשות זאת? האם זו דרך החסידות?

כמו כן, לפני זמן מה עזבנו את הארץ בגלל בעיה כלשהי שאחרי החתונה לא הפסיקה להטריד אותנו, ובכלל, מאז החתונה יש לנו כמה בעיות ואנחנו חוששים שיש עלינו עין הרע. כרגע אנחנו מתלבטים אם הבשילה העת לחזור ארצה. נודה לעצת הרב גם בזה.

מענה:

אין שום בעיה בשמות שלכם. ובכלל, דרך הרבייחב"ד היא שלא להוסיף או לשנות שמות רק על פי חישובי גימטריא. אסור גם להאמין בעין הרע... ההצדקה היחידה להישאר בחו"ל היא רק אם זה מקום

השליחות, לקרב יהודים לתורה, אחרת מוטב להיות בארץ (במדה ויש כאן מקור פרנסה).

כדי לזכות לילדים צריכים להדר בכל הנוגע לטהרת המשפחה, החל מלימוד מעמיק בהלכות, לימוד העניינים בפנימיות וגם הקמת שיעורים ללימוד זה. ברכה לבשורות טובות בקרוב.

שמחת מצוות ישוב הארץ

ראיתי בספר חרדים (פרקנט) את הדברים הבאים:

"וכתב רמב"ן במנין תרי"ג מצות ישיבת א", כל עת ורגע שהאדם בא"י הוא מקיים המצוה זו.

וידוע שעיקר שכר המצוה על השמחה הגדולה בה, כדכתיב (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה, אם כן צריך היושב בארץ ישראל להיות שמח תדיר במצוותו התדירה באהבתו אותה, וגם צריך להיות

ירא וחרד, כדכתב רשב"י 'כל פקודא דלאו איהו ברחימו ודחילו לאו פקודא היא', לכך אמרו באבות דרבי נתן 'הוי שש וחרד על המצות' עכ"ל.

אני מרגיש שהדברים הנפלאים האלה מאוד חסרים בתודעה שלנו - יושבי ארץ הקדש. האם נכון לפרסם את הדברים ולעשות מהם 'שטורעם', מעין מבצע רוחני לביטול הגזירות?

מענה:

זה ודאי צו השעה: הוי שש-וחרד על המצוות בכלל ועל מצות ישיבת ארץ ישראל בפרט.

הרבי מסביר שהטעם העיקרי של משה רבינו בשילוח המרגלים לארץ היה כדי שיעלו בני ישראל לארץ ישראל "בשמחה ובחפץ גדול" (עפ"י לשון הרמב"ן) "חפץ גדול" ר"ת חג, כל יום בארץ ישראל צריך להיות בהרגשה של "ושמחת בחגך והיית אך שמח".

אנכי והילדים

המדור לילדי ישראל

טמא טמא יקרא

של האיש ואת מקום מגוריו ויצא לדרך. כשהגיע למקום המיעד, נכונה לו הפתעה: מדבר היה ביהודי פשוט, שאינו לומד ואינו מתפלל ואפלו מלא אחת בלשון הקדש אינו מכיר. אמנם הבעל שם טוב חבב מאוד את היהודים הפשוטים ויקר את עבודתם, אבל פאן נראה שקשה היה למצא בו משהו מיוחד. אחר בדיקה נוספת, התגלה לבעל שם טוב פשר הדבר בדמות הנהגה מיוחדת. בכל יום היה עולה אותו יהודי פשוט לראש החר השמונה לכפר בו התגורה, נעמד על שפת הצוק ומרים את קולו בצעקה: "טמא! טמא!" מיד לאחר מכן היה זורק היהודי את עצמו כלפי מטה. בדרך הטבע אמור להיות המחזה הזה חד-פעמי, משום שנופלה מגבה כזה בתוספת גלגולים וחקבטות לאחריה אמורים לשלח את האדם לעולם שכלו טוב... אבל אותו היהודי יצא ממנה בארץ פלא ללא כל שריטה והפעלה הוא חזרה על עצמה בדרך גס מדי יום ביומו.

שלום ילדים!

השבת נקרא בתורה על דיני המצדע — על התנאים המביאים לידי טמאתו ועל ההנהגה המתבקשת ממנו כל עוד הוא עומד בטמאתו. ברגע שהכהו קובע כי מדבר בנגע, על המצדע לצאת אל מחוץ למחנה, וכדי שלא יתקרבו אליו טהורים ויטמאו ממנו עליו להזהיר ולהכריז על כך ברבים — "וטמא טמא יקרא".

יותר מפיאס לא טוב

יום בהיר אחד, התגלתה למורנו הבעל שם טוב ידיעה מרעישה מן השמים: ישנו יהודי אחד אי-שם שעובד את ה' יתברך יותר ממנו! אנשים רגילים לא תמיד יאהבו לשמע על מישהו מצלח יותר מהם, אבל אצל הבעל שם טוב גרמה ידיעה זו את ההפך — התעוררה אצלו תשוקה גדולה להפיר את היהודי המיוחד וללמד ממנו. בדר הבעל שם טוב את זהותו

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

החדש, שוב ושוב. אָלף פְּעָמִים מְשֻׁנָּה הִבְעֵל שֵׁם טוֹב עִם הַיְהוּדִי אֶת הַמֶּלֶךְ 'טְהוֹר', עַד שֶׁנֶּרְאָה כִּי הַיְהוּדִי קָלַט אוֹתָהּ. לְאַחַר מִכּוֹן נִפְרְדוּ לְשָׁלוֹם וְהִבְעֵל שֵׁם טוֹב פְּנֵה בַּחֲזָרָה לְבֵיתוֹ.

צְדִיק לְפָלֵאךְ כִּכְבֵּה

בְּדַרְכּוֹ הִגִּיעַ הִבְעֵל שֵׁם טוֹב לְנֶהֱרַח. דִּרְכוֹ בַקִּדְשׁ הִיָּתָה שְׂלֵא לְהִסְתַּמֵּךְ עַל אֲמָצְעֵי הַתְּחַבְּרוּתָהּ הַמְקַבְּלִים – גְּשָׁרִים אוֹ הַמִּתְנַּהֵג לְמַעֲבַרְתָּ – אֶלֶּא לְעַבֵּד אֶת הַנְּהַר בְּכַח הַאֲמוּנָה בֵּה'. הוּא הִיָּה נוֹהֵג לְהַנִּיחַ אֶת אֲבָגָטוֹ עַל גְּבֵי הַמַּיִם וְלְצַלֵּחַ בְּהַלִּיכָה אֲמוּנִית אֶת הַנְּהַר וְכָךְ עָשָׂה גַם הַפְּעַם. אֶלֶּא שֶׁהַפְּעַם, בְּהִגִּיעוֹ לְצַד הַשְּׂנִי שֶׁל הַנְּהַר, שׁוּב נִכְוְנָה לוֹ הַפְּתָעָה: הוּא רוֹאָה מוּלוֹ אֶת הַיְהוּדִי!

"כִּיצַד הִגַּעְתָּ לְכָאן?", שׁוֹאֵל אוֹתוֹ בְּעַל שֵׁם טוֹב, "כִּיצַד צְלַחְתָּ אֶתְּהָ אֶת הַנְּהַר?". הַיְהוּדִי, בְּתַמִּימוֹתָו הַגְּדוֹלָה עוֹנָה: "מָה הַפְּנֵנָה 'כִּיצַד'? הַנְּחַתִּי אֶת הָאֲבָגָט שְׁלִי עַל גְּבֵי הַמַּיִם, קָרָאתִי אֶת הַקְּרִיאָה הַמְקַבְּלָת אֶצְלִי – 'טְמָא, טְמָא' – וְעַבְרַתִּי...". "וּמַדּוּעַ הִזְדַּרְזַתָּ לְהִגִּיעַ לְכָאן?", הוֹסִיף הִבְעֵל שֵׁם טוֹב לְשָׂאֵל. "לֹא נָעִים...", הַתְּנַצֵּל הַיְהוּדִי, "שְׂכַחְתִּי אֶת הַמֶּלֶךְ הַחֲדָשָׁה שֶׁלְּמַדְתָּ אוֹתִי. בְּאֵתִי לְכָאן בְּמִיחָד כְּדִי שֶׁתִּזְכְּרִי לִי...".

"עֲזֹב, אִין צָרָךְ", עָנָה לוֹ הִבְעֵל שֵׁם טוֹב, "עַבּוּדְתְךָ בְּתַמִּימוֹת רְצוּיָה לְפָנֵי ה' יִתְבָּרַךְ כְּפִי שֶׁהִיא!"

"מָהִי פֶשֶׁר הַנְּהַגְתְּךָ?", שָׂאֵל הִבְעֵל שֵׁם טוֹב אֶת הַיְהוּדִי. "יְהוּדִי פְּשׁוּט אֲנִי", הִשִּׁיב, "אֶפְלוּ קָרָא וְכָתַב אִינִי יוֹדֵעַ. אֲבָל אֶת ה' יִתְבָּרַךְ אֲנִי אוֹהֵב בְּכָל מְאֹדִי וְאֲנִי רוֹצֵה בְּכָל יוֹם לְהַעֲנִיק לוֹ מְשֻׁהוּ, מִתְנַּהֵג אִישִׁית מְמוּנִי. מָה יִכּוֹל אֲנִי הַקָּטָן לְתַת לוֹ? אֶת עֲצָמָי! בְּכָל יוֹם בְּשָׁעָה שְׂאֲנִי עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַצּוֹק אֲנִי גוֹמֵר בְּלִבִּי לְמַסֵּר אֶת נַפְשִׁי אֵלָיו יִתְבָּרַךְ".

הַבְּעֵל שֵׁם טוֹב הַתְּפַעֵל מִתְּשׁוּבָתוֹ

הַתְּמִימָה שֶׁל הַיְהוּדִי, אֲבָל עֲדִין לֹא נָחָה דַּעְתּוֹ. "מַעֲשֵׂה גְדוֹל אֶתְּהָ עוֹשֶׂה, אֲבָל דָּבָר אֶחָד לֹא מוּבָן לִי", הוֹסִיף הִבְעֵל שֵׁם טוֹב, "מַדּוּעַ אֶתְּהָ בּוֹחֵר לוֹמֵר בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה דוֹקָא אֶת הַמֶּלֶךְ 'טְמָא'? הֲרִי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁלָּךְ מַעִיד עַל הַהֶפֶךְ מִקֶּדֶם!".

הַיְהוּדִי הִרְכִּין אֶת רֹאשׁוֹ בְּמִבּוֹכָה וְעָנָה: "הֵאֱמַת הִיא שְׂאֲנִי מִבִּין אֶת פְּרוּשָׁה. זוֹהִי פְּשׁוּט הַמֶּלֶךְ הַיְחִידָה הַשְּׂגוּרָה עַל פִּי בְּלִשׁוֹן הַקִּדְשׁ, הִיא הַיְחִידָה שְׂאֲנִי מִכִּיר...". תְּשׁוּבָתוֹ הַתְּמִימָה שֶׁל הַיְהוּדִי הוֹסִיפָה לְהַעֲלוֹת אֶת חֲנוּ שֶׁל בְּעִינֵי הַצַּדִּיק. בְּכָל זֹאת הַמֶּלֶךְ 'טְמָא' צָרָמָה לְאֲזוּנָיו וְהוּא בְּקֶשׁ לְלַמֵּד אֶת הַיְהוּדִי מֶלֶךְ חַלּוּפִית. "מָה דַּעְתְּךָ עַל מֶלֶךְ יוֹתֵר נְעִימָה? מֵהִיּוֹם אֶת קְרִיאַת 'טְמָא' הַחֲלָף בְּהַכְּרֹזַת 'טְהוֹר'".

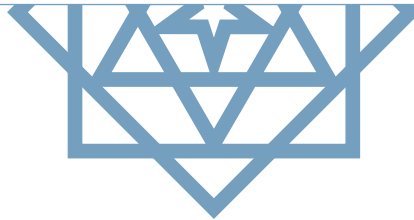
אֲבָל הַיְהוּדִי לֹא מִצְלִיחַ לְהַגוֹת אֶת הַמֶּלֶךְ הַחֲדָשָׁה. הִבְעֵל שֵׁם טוֹב אִינּוּ מִתְיָאֵשׁ וְיוֹשֵׁב לְחֹזֵר אֶתוֹ עַל הַלְמוּד

פאָליח פּאַצקאַ

הקריאה 'טמא' שיצאה מפיו של היהודי הפשוט, מזכירה לנו את קריאתו של המצרע – "טמא טמא יקרא". חז"ל מלמדים אותנו כי נגע הצרעת מופיע בעקבות חטאי דבור שאינו מתקן, כמו לשון הרע, אבל לא רק. חז"ל גם מלמדים אותנו כי המשיח עצמו נקרא מצרע וכי ישיבתו מחוץ למחנה מעידה על אישיותו המיוחדת. הספור המפלא על המפגש בין הבעל שם טוב ליהודי הפשוט מרמזת

למפגש עם דמותו של המשיח, מישהו שנופל בכל רגע, שזורק את עצמו בכל יום מראש ההר, ומיד קם וחוזר לתחייה. דרך אגב: אם נוסף לתאר 'שם טוב' עוד מספר אחד בחשבון הגימטריא נקבל 'שם חי', או בסדר אותיות מעט שונה – משיח!

שנוצה למסד עצמנו לה' יתברך בתמימות משיחית!
שבת שלום ומברך!
'5'

בין אדם למקום, בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו.

כולם מכירים את חלוקת המצוות ל"מצוות שבין אדם למקום" ו"מצוות שבין אדם לחברו". ברור שגם במצוות שבין אדם לחברו יש קומה של בין אדם למקום, שהרי כל המצוות הן מצוות ה'. בעומק יותר, לא מדובר רק בשתי קומות אלא בהתכללות גמורה – במצוות שבין אדם לחברו יש רגישות לנוכחות ה' שבקרבו, עד שבקשת מחילה ממנו היא בעצם וידוי מול ה'. מכאן נלמד שגם במצוות שבין אדם למקום יש ממד נסתר של בין אדם לחברו, כאשר כל מצוה או עבירה משפיעה גם על הזולת.

החיפוש אחרי ממדים דקים הנסתרים בתוך המצוות, מעבר לפן הגלוי שלהן, מוליך למחשבה שישנן גם 'מצוות שבין אדם לעצמו' – שמירת המצוות נוגעת לשמירת גופו של האדם, וכמובן שהיא נוגעת לשלום נשמתו, אך יש בה גם ממד שנוגע בעצמיות הנסתרת ביותר שלו, במקום בו הוא אחד לגמרי עם ה'. בקיום המצוות יש להיות רגיש גם לממדים הללו, המשתלבים בממדים המוכרים של בין אדם למקום ובין אדם לחברו.

ה' מחדש בכל יום את עולמו ואת תורתו ומזמין גם אותנו להתחדש תמיד בלימוד התורה ובקיום המצוות. הרגישות לממדים הנוספים של המצוות נותנת עומק חדש בעבודת ה', ומציבה סולם שבראשו עומדים הצדיקים הגמורים אך בתחתיתו יש מקום גם למי שנראה כרשע גמור – כאשר כל אחד רגיש למצוות המיוחדות לו ולעניינו. בנושא זה עוסק שיעור הרמב"ם בגליון השבוע (גליון מרובה-שיעורים במיוחד, במגוון נושאים וסגנונות).

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?
שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:
079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

